

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM

LÁTHATÁR

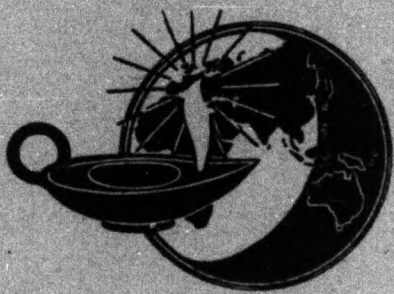
KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE

A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

TARTALOM:

Sztójay Döme miniszterelnök nemzetiségi politikánk alapjairól. — vitéz Rácz Jenő miniszterelnökhelyettes a nemzetiségi kérdésről. — Kacsó Sándor: Szülőföldem. — Kovács Endre: A szlovák szürreálizmus — Dr. Czobor Imre: A vándormozgalom kérdése a háború után. — Négy világtáj krónikája. — Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika (Széljegyzetek Mikó Imre dr. művéhez). — Könyvszemle. — Sajtószemle. — Őrhely

XII. ÉV

1944 JÚNIUS

6. SZÁM

ÁRA 2— PENGŐ

**„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ EMBEREK VELETEK
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“**

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár* kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai: Ákos István dr., Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czettler Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Elekes Dezső dr., Faluhelyi Ferenc dr., Flachbarth Ernő dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramantik Margit dr., Halácsy Dezső Imre Kálmán dr., Joó Tibor dr., Kemény Gábor, Kozocsa Sándor dr., Makkai Sándor dr., Mester Miklós dr., Mikó Imre dr., Mindszenti Béla dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla, Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmár dr., Prokopy Imre dr., Pusztai-Popovits József, Rónai András dr., Schubert Tódor, Sípos Sándor dr., Spitz János dr., Sziklay László dr., Sziklay Ferenc, vitéz Técsői Mórész Kálmán dr., Vájlok Sándor dr., Varga Imre, Vass László, Vinczehidny Ernő dr. és Zathureczky Gyula

LÁTHATÁR

kisebbségi kultúrszemle, a közép-európai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—1-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 40 pengő, egyébként 20 pengő. Egyes szám ára 2 pengő

Szerkeszti: CSUKA ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

Bódi Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

Faluhelyi Ferenc dr.

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

Sztójay Döme miniszterelnök nemzetiségi politikánk alapjairól

A nemzetiségi kérdés iránt behatóan érdeklődő magyar közvélemény a márciusi fordulat óta érthető érdeklődéssel várta a felelős kormányfő nyilatkozatait a nemzetiségi kérdésben. Sztójay Döme miniszterelnök a képviselőházban megtartott bemutatkozó beszédében szövegezte először erről a kérdésről s beszédében lefektette a kormány nemzetiségi politikájának alapjait, amelyek, mint az várható is volt, az ősi magyar nemzetszemlélet szilárd talaján nyugszanak. A nemzetiségi kérdésről a miniszterelnök a következőket mondotta:

Hangsúlyoznom kell, hogy ami a mi országunk területén élő nemzetiségeket illeti, irányukban is az őszinteség, egyenesség, lojalitás, a bizalom és a jogok kölcsönös tiszteletének politikáját kívánom követni. Ennek helyes gyakorlati módja az egyenlő mértékkel mérő, mély emberi belátásoktól és igaz szociális érzésektől áthatott igazságos és pártatlan kormányzás, amely az összes itt velünk sorsközösségben élő nemzetiségek számára megadja mindazt, ami népi és gazdasági életükben lehetővé teszi sajátos életformáik, vallásuk, kulturájuk, nyelvük és szokásaik zavartalan érvényesülését.

Egészen természetes, tisztelt képviselőház, hogy e lojalis magatartással szemben a magyar kormányunk hasonló lojalitást kell követelnie az összes itt velünk élő nemzetiségi honpolgáraitól: kívánnia kell a magyar állam egységének, biztonságának, szuverenitásának feltétlen elismerését és az összes állampolgári köteleességek hűséges teljesítését és általában a magyar állam keretei közé való őszinte és fenntartás nélküli beilleszkedést.

A nemzetiségi kérdésről szólva, külön ki kell emelnem, hogy a hazai németekkel való viszonyunk évszázadok folyamán egészen különleges módon alakult s kezdetől fogva nem a nemzetiségi jogviszony, hanem a testvériség családi viszonya volt, az együvértartozás minden erkölcsi érzésével, kötelességével — és tisztelt képviselőház, ezután is ilyennek kell maradnia.

A hazai németek évszázadokon keresztül jóbarosszban velünk együtt haladva, mindig támogatott bennünket abban, hogy erős védelmi bástyát alkossunk itt a népek felvonulásának és összeütközésének történelmi országútján. Benső, szétszakíthatatlan sorsközösségben kovacsoltunk így össze küzdelemteljes multunk

folyamán és ez a sorsközösség ma is egyik legfontosabb éltető eleme a Nagynémet Birodalommal fennálló barátságunknak és fegyverbarátságunknak.

A magyar külpolitikai kérdésekkel kapcsolatosan nyilatkozott a miniszterelnök arról a magatartásról is, amelyet a magyar nemzet a körülöttünk élő népek irányában követ. Ugyanakkor a miniszterelnök melegen kiemelte a finn és bolgár testvérm nemzetekkel való viszonyunkat, majd a határainkkal kívül élő magyarsággal foglalkozott. Ezekről a kérdésekről a miniszterelnök így nyilatkozott:

Tisztában vagyunk vele, tisztelt Képviselőház, hogy amikor a magyar nemzet Európának e rákényszerített védelmi harcában részt vállal a Kárpátok gerincén, nemcsak saját létét és fennmaradását védi, hanem a Kárpátok medencéjében és annak peremén élő többi nemzetet is. Hiszem, hogy az európai hivatástudat, amely Magyarországot áthatja a veszély súlyos óráiban, a velünk szomszédos államokban is egyre világosabbá teszi az évszázadokon keresztül közös erőfeszítéssel védett európai ideálok tudatát. Ennek felismerése el fog bennünket vezetni arra az útra, ahol nem azt keressük többé ami elválaszt, hanem azt, ami összekapcsol bennünket, szűkebb földrésznünk közös védelme érdekében. Igyekeztem ezért arra fog irányulni, hogy minden szomszédunkhoz való viszonyunkat az őszinte együttműködés szelleme hassa át és törekedni fogok kapcsolatainkat ilyen irányban kimélyíteni.

Különleges, szívélyes jóviszony fűz bennünket a baráti és rokon, hős finn és bolgár nemzetekhez. Meggyőződésem, hogy viszonyunkat a jövőben is a meghitt és őszinte barátság fogja áthatni.

Az európai nemzetek családjának többi tagjaival, akikkel a háború közepette is fenntartottuk kapcsolatainkat, törekedni fogok jóviszonyunkat továbbra is ápolni.

Határainkon kívül élő magyar véreink sorsát, tisztelt Képviselőház, különös gonddal fogja a kormány figyelemmel kíséreni. Érezniök és tudniök kell a testvéreinknek, hogy a magyarság életének e súlyos óráiban sem szűnik meg irántuk testvéri szeretetünk és ha a háború megpróbáltatásai nehéz terheket rónak az ő vállaira is, vegyék ezt a magyar sors rendelkezésének, amit a jobb jövő reményében a nemzet minden tagja ma készséggel vállal, bárhol is éljen a világon.

Vitéz Rácz Jenő miniszterelnökhelyettes a nemzetiségi kérdésről

Piukovics József Bácsbodrog-vármegye főispánjának zombori beiktató ünnepségén vitéz Rácz Jenő miniszterelnökhelyettes nagy beszédet mondott, amelynek során a nemzetiségi kérdésről is szólt. A miniszterelnökhelyettes beszéde elején „Bácskai Testvéreknek” szólította a megjelenteket, majd a következőket mondotta:

Tudatosan használom a bácskai testvér szót, — mondotta a miniszterelnökhelyettes — mert máshol, ha felszólalok, magyar testvérekhez szoktam beszélni. Odaát

születtem Torontálban, amely éppen olyan tarkanyelvű országrész, mint a Bácska. Torontálban az első világháború előtt igazán testvéri szeretettel éltünk egymás mellett magyarok, németek, szerbek, bolgárok, tótok, oláhok. Nem bántottuk egymást, mindig megbecsültük azt, aki dolgozik. Mindegyik népnek megvoltak a maga iskolái, tetszése szerint öltözködhetett és úgy dicsérhette az Urístenet, ahogyan és amilyen nyelven akarta. Amikor azt mondom: „bácskai testvérek” a szeretet hangján szólok mindazokhoz, akik a Bácskában élnek, bármilyen nyelven beszélnek is.

Ez a magyar kormány az álláspontja. Egyet azonban a magam meggyőződése mellett, mint a kormányt is hangzólatom kell: ebben az országban, a Kárpátok övezte gyönyörű földrajzi és gazdasági egységben csak egy politikai gondolat érvényesülhet: a magyar politikai gondolat. A magyar kormány hajlandó elismerni minden más nép és nemzetiség jogát kultúrájához és népi fejlődéséhez, egyenlő jogokat akar adni minden egyes állampolgárának, de feltétlenül megköveteli a hűséget az államegységhez, a magyar vezetés elismerését és nem enged a magyar földből egy tapodtat sem másnak.

A magyar kormány minden egyes itt élő fiától megköveteli, hogy alávesse magát a magyar törvényeknek, hogy ezért a földért minden áldozatra készen éljen és haljon. Legyetek róla meggyőződve, hogy a

magyar kormány mindenki felé simogató és felemelő kézzel fog nyúlni, ha azonban kifelhúzó és kifelé való törekvést lát, ezeket kemény kézzel, kérélnhetetlenül megtorolja. Azt üzenem nemcsak a Bácska, hanem Magyarországnak minden nemzetiségi emberének, aki a hazáért élni és halni akar, annak mindent megadunk.

Aki azonban nem akarja elismerni a magyar állam és a magyar politikai gondolat vezető szerepét, aki nem tud beleilleszkedni az ezeréves ország határai közé, az vessen számot lelkiismeretével és meggyőződésével. Aki nem tud itt élni és nem tud ezért a hazáért meghalni, akit másfelé húz a szive, annak kijelölök irányuló törekvéseit nem akadályozzuk meg, az magával viheti mindenét, de menjen el és ne metelyezze meg ezt az országot.

Szülőföldem

Részlet a kiváló délerdélyi író Aradon sajtó alatt álló könyvéből.

A tavasz oda hamarabb érkezett, bármit is mondtok. A Bekecs kopaszodó fejeteteje még világitott, de oldalt, ahol megmaradt a bükkerdős üstöke, az ébredő fák-hamar magukba lélekzettek a megmaradt havat, mint az ember a friss levegőt. Bent a völgyben pedig a Nyárad mentén, zümmögött-duruzsoló már a levegő, ahogy a napsütés életre sűrgette téli ájultságukból a rovarokat.

Ez már tavasz volt nekünk, hiába féltett anyánk. Csak ki a házból, minél hamarabb. Az iskolába csizmaiban indultunk el, de mezitláb érkezünk oda. A kapun kívül, ahol már nem láthatott a szülői szem, két mozdulathoz került csak lerántani a csizmát s bedobni a ház előtti kis kertbe. Arra azért gondolni kellett, hogy el ne emelje valaki. Gond volt még iskola után átmászni a kerítésen s aztán csizmásan s ártatlan képpel kerülni be ismét a kapun, hogy elejét vegyék a kényelmetlen anyai aggodásnak. De mindent megért könnyű lábbal kiszaladni az árnyékból, mindig a nap-sugár után.

Negyedik elemista koromban szabad volt már este is barátkozni a Nyáráddal. Nem cél és haszon nélkül persze, mert májustól kezdve már semmi sem volt céltalan, minden lépésnek értelme volt s esőnek, napnak, szélnek és szélcsendnek, esti hűvösnek és homálynak a kihasználását szolgálta.

Nyolc óra után el kellett indulni, hogy a kert alól, vagy a berek bokrai közül kiemeljük a fűzfavesszőből font lészát. Legjobb volt a csupját fejrehúzáva osonni vele végig az ösvényen, mert így a felismeréstől is védett. Az előre kiszemelt helyen aztán, valamelyik halbiztos göbe alatti sekélyes részen, — ahol könnyű volt kövekkel irányítani a víz sodrát, a lésza újra a bokor alá került, amíg elkészült a sűgő, hogy a víz iramát s benne az esti sétára induló halat mind egyfelé szűkítse, siettesse. A sűgő felül a két parttól indult ki s három-négy méterrel lejjebb a lésza méreteig szűkült. Ide kellett megvetni a vessző-bocksort, de ügyesen, hogy a víz átcsapjon követ feltámasztott közepén s bemossa a halat a mélyen lenyomtatott csupba. Itt szorult meg a hal, ha idáig jutott...

(Persze ti most alig értetek meg engem, mert nem tudjátok, hogy mi az a lésza. meg sűgő, meg göbe. Nem ismeritek a Nyáradot sem úgy, ahogy én, és ott, ahol én. Nem baj, ez szinte jól esik nekem. Most is, mint annakidején a városi iskolában, Marosvásárhelyen, ahol mindez az én különös tudományom volt s vigasztalt a városi fiúk hencsereivel szemben.)

A lésza helyén van. Most várni kell, megbűjva az égerfák tövében, vagy a bokrok alatt s vigyázni, nehogy portyázó

halások elragadják a zsákmányt. Felülről, a havas felől, éles szagok sodródnak lefelé a vízzel s az égerfák levelei suttogva szűrik, szelidítik. A sűgő is csobogtatja a vizet s biztatja a kis halászt:

— Most egy jókora pénzeshal siklik lefelé a kövek között... Vagy talán zsemlehal? Az jobb, mert szebb is, szelidebb is. A pénzeshal, ha megszorul a lészában, kiveri a többi... Lehet, hogy még pisztráng is akad... Remetén már van elég, ilyenkor tavasszal könnyen lekószál egy-néhány Mikházáig... Persze, Vármezőbe kellene menni pisztrángászni, de ott inkább csak horoggal lehet, ahhoz pedig nagyon érteni kell. S a pisztrángra a csendörök is jobban vigyáznak. Hiába vigyáznak, az igaz, a vármezeiek mégis sokat visznek bé Szovátára. A fürdővendégek szép pénzt fizetnek érte... Hateha! A faluban hogy versenyeznek a kutyák. Bizonyosan a legények koslatnak még valamelyik lányos ház körül. Pedig már későcske lehet. A keleti szél a havas felől úgy jön, úgy surrog lefelé, mintha ki akarná seperni a völgyet. Éles is, mint a nyírágseprű, megborzoogatja az embert. Tíz óra bizonyosan elmúlt már, jó lesz hazamenni, mert még elalszom s itt virradok. Nézzük a lészát, van-e benne valami? Ugyebár mondtam, hogy zsemle csobogott lefelé? Négy... őt, s milyen szépek! Reggel anyám megsüti. Apámnak s nekem. A többi nem kap belőle, mert mi ketten szeretjük legjobban a halat. Jó volna itthagyni a lészát, hátha fogna még hajnalig, de akkor korán kell utána jönni s nem biztos, hogy idejében felébrednek...

Hazafelé húzni kellett a lészát a földön, mert vízesen nem lehetett a fejre akasztani. A kert végében a rejték-helyére került vissza. A halak a nyári konyhában kaptak helyet egy fazékban, hogy anyám reggel rájuk akadjon s tudja a többi. Aztán fel a hajtahíjjára, a szénába. A szénának meleg és sűrű a szagja, hamar altat. S az álomban megjelenik az a nagy, meredtszemű, pirospepyes pisztráng, amelyet nem sikerült megfogni...

Nyáron a Nap uralkodott mindennek fölött. Édes apám már a kora hajnali órákban körülvizsgálta az eget s ha kelet felől küllözve jelezte érkezését a sugárözön, s ha nyugaton sem volt fekete az ég alja, vidáman zendült a hangja:

— Fiúk! Szép idő lesz, ki kell használni!

Amikor viszont a felhők nyugat felől reánk ömlöttek s ráfeküdtek a Bekecsre, mint valami párnára, akkor sokáig alhattunk. Még napközben is, fent a pajtahíjján, a szénában, ahol melázva hallgathattuk órákig is, hogy cimbalmozik a jólégett fedőcserepeken a sűrű eső.

De szikrázó, verejtékes forróság sokkal több volt, mint melázó lusta barnaság.

Mikházának sok külön ünnepe van a ferences barátok miatt. Vannak azonban olyan napok is amikor a mikházaiak nem ünnepelnek, hanem csak a vidékiek Mikházán.

A „kilenc keddi búcsúkra“ az egész Szentföld felvonul. Ott kanyarognak a Köves úton felfelé a deményháziak, a Nagy-úton lefelé a remeteiek, köszvényesiek, a Nyíraon bé a hódosiak, jobbágytelkiek, ehediek, a Peres mellett pedig a selyeiek. Ez mind katolikus falu és szereti a barátokat. Jórészi feketébe öltözött öregasszonyok jönnek, meg vidám színeket hordozó leánycsoportok. Megülük a zárdatemplom nagy és lejtős udvarát, messzire virítanak onnan s vidám szenténekük belepi a völgyet.

Nekünk, mikháziaknak ilyenkor dolgozni kell, csak az asszonyok sietnek haza 11 órakor, ha atyafiságot várnak vendégül ebédre.

Szép volt nekem, dús és tág a nyári határ. A Csere-laposa síma, mint az asztal, öröm volt szénát csinálni rajta. Feljebb, Hegyessor tetejéről, ahol mindig hűvös szellő búj be az inged alá s végigcirógatta forró testedet, már más vidékre lehetett látni. Jobbágytelke felé, ahol a kántor úrnak szép és kedves leányai voltak, jól esett gondolni rájuk. Kőriscsüdbérce szemben, dél felől zárta a völgyet. Ez rejtelmes hely volt, cser- és bükkerdőkkel. Rókalyukkal és Macskalyukkal, Éleskövel és Orotvánnal. Gyalog megjárni, gomba után kutatni benne egyet jelentett a mesével, de szénásszekérrel bejönni onnan már maga volt a tudomány, a hozzáértés és a türelem. A kereket megkötni de hogy is volt elég, ha a Vidám és Csinos — két kedves lovunk — nem tartott eléggé. Sándor bá, akit urason s egy kicsit ingerkedve jószágigazgatónak titulált apánk, ha tréfás kedvében volt, fogta a szekérrudat s szüntelenül legezett a korbáccsal a lovak előtt, hogy érthetőbben megmagyarázza nekik: most nem húzni kell, hanem ellenkezőleg! Magam, hol az egyik, hol a másik oldalára szaladtam a szekérnek s támasztottam a legerősebb nyelvű vasvillával, hogy fel ne boruljon. Ha simán sikerült beérkezni a völgyi útba, fáradtan, de büszkén ballagtunk tovább a szekér mellett. De bizony sokszor feldőlünk. Egyszer egy útban háromszor is. Az elsőbe még beletörődtem, ez velejár. Ujra raktuk a szekeret. Másodszor már elfogott a mérég s a lovakat okoltam. aztán — leült melléje a földre:

— Gyujtsunk pipára, úrfi!

Ő meg így titulált minket, ha ingerkedni akart. Pipára ugyan csak ő gyujtott, de amit a pipa jelentett neki, azt tanácsolta nekem is: Csak nyugalom.

Otthon ott várt már a Nyárád a kert végében. Most lustán csörgedezett, itt-ott meggyült s langyosan unatkozott. Megvidámítottam azzal, hogy megkergettem benne a halakat. Hálából ő lecsókolta rólam az izzadságot...

A Nap már a fák alá süttött. Az eperfa alatt, a kőasztalon, hatalmas bögre hideg kávéval fogadott édesanyám.

Férfias béke és megelégedettség duruzsolt bennem, hiszen férfimódra dolgoztam a férfiakkal.

Az őszi Nagyboldogasszony napjával kezdődött. Ezen a napon volt Nyárádköszvényesen a búcsú s nagyapámék kertje már tele volt erő gyümölcse. A sárgakörte, mézkörte, sósakörte mind dezsálható volt s ünnep lévén, több volt a szabad is az unokáknak. Különben is Kiss Antal nagy házat vitt, búcsúkor tele telt a ház idegenekkel, különösen ha nagybátyánk, Kiss Menyhért is hazaérkezett Pestről. A felnőttek a vendégekkel foglalatoskodtak, a nagy asztalok mellett könnyen surrantunk hátra a kertbe. A Nyárád itt is a gypűalatt folyt, de hűvös volt már és visszautasító. A Mezőhavas, Ciglemezeje küldte vele az izenetét azoknak, akikre tartozott. A hosszú őszi alatt sokat lehet még dolgozni a Fenyőben is, a szénával is azoknak, akiknek nincs sok betakarítani valójuk.

Sarjuszag izesítette, kenderszag sűrítette a levegőt a völgyben, a Nyárád mentén, ahol a legkövérebb a föld. Itt minden darabka helyet eke és kapa járt meg. Török-búza-erdőcskék kísérték lefelé a vizet, meg lucerna vagy lóheretáblák, itt-ott kinyírt és kalangyába rakott kenderfejek.

A sarjuszag nem innen árad, hanem a dombok felől jön. Talán külön járatokat tart a szellők hátán, mert egy-

szer erősebb, máskor gyengébb, mintha megérkezve, dolga után szétszaladna.

A domboldali rétek, ahonnan indul, megnémultak. Nem énekelnek már, mint nyáron. Egy-egy prücsök cirpel még a fűszálak között, de tudni lehet, hogy ő az, nem csap be senkit. Bezzeg nyáron, mintha minden egyes fűszál együtt zengené a szemmel nem látható rétközi élet nagy nászindulóját. Most a takarók között is csak az egerek neszeznek néha, de ebben nincs semmi muzsika, ez inkább józan és rideg, mint a besurranó tolvajtól ütött zaj.

A dolog nem hajszol már, lassan, kényelmesen sétálhatsz ki a dombon, az erdő felé. Az erdő is néma. Ilyenkor őszel mintha minden megállana egy időre. Mozdulatlan a levegő is, a Nap sem mozdul, csak mintha színtelenkednék s az ereje gyérül...

A cserefák új szagot lehelnek, fanyart. És néha figyelmeztetően megkoppan a fejedén egy-egy cseremakk. Tudnod kell, hogy a tél felé lépegetsz...

A későbbi őszi, amikor megkezdődik a török-búzaszedés, már sokkal vidámabb. A falu összefűzött csomolyodik a völgyben, nem igen látogatja már a messi dombokat, mert bent van dolga. Az úton deszkázott szekerek döcögnek s estére hántóba hívják egymást a legények s a leányok...

Láttál már Mikházán őszi estét? A Nap észrevétlenül elfogyott az égről, de ott van már a hold s ezüstös fényt csurgat a déli dombokra. Itt nincsenek fák, a fény szabadon ömlik befelé, mint valami mennyei láva. Fűrgé suhan-cok taposnak benne. Márkodban, Kendőben — túl a dombokon — finom gyümölcsök teremnek, meg lehet örvendeztetni velük a lányokat a hántóban...

A kapu csattan s Szegefű kutyánk kötelességszerűen vakkant egyet-kettőt. Látja, hogy az udvaron állok, nincs miért törnie magát. Az „öreg jegyző“ leánya jön hozzánk, a „fiatal jegyzőkhöz“. A holdsugarban még szőkébb, mint rendesen. Csak a szeme köszön, kettőnk között ez is elég.

— El akarom kérni egy órácskára a szekeret s a lovakat. Leszedték a Várban a török-búzákat. Itthon van kereszt-apám?

Együtt megyünk apámhoz, előadni a kérést.

— Csak egy szekéredérnyi van, egybe itthon leszünk vele, — sürgeti a beleegyezést Emma.

Apámnak nyers a hangja, de reám mosolyog a szeme.

— No, lám, milyen legény vagy! Fogd be a lovakat s kapd haza azt a kicsi terüt.

Emma segít feltölteni a szekérbe a kukoricaösvöket. Együtt emeljük fel a kosarat s összeér a vállunk. Aztán mindig, minden kosárnál összeér. Kár, hogy olyan kevés a kukorica. De a szekéren mellém ül Emma s érzem teste lüktető áramát.

Csúf, esős, sáros őszt nem kaptam a falumból azután, hogy a gimnáziumba vittek. Ezt a holdfényes estét is csak a háborúnak köszönhettem. Sebesülteket ápoltak az iskolában, később kellett bevonulnunk.

Télen akkor nem voltam a falu. A városban voltam az iskoláé. Jóideig bennem élt a falu ott is. Az aszfalt nyomta a talpamat s az utcán, a járda mentén gondosan megkerestem azt a félméternyi csikót, amelyet a fák és a virágok részére hagytak szabadon Testvérem, apám vagy anyám hangját hallom csengeni idegenek beszélgetésében. Az iskolában, latin órán, a tenet ige „szenet“-nek hangzott, az utcán viszont, ha felcsendült a mikházi vagy selyei szenes emberek „szenet“ éneklése, utánuk énekeltem, hogy „tenuit“. Tenet — tenuit, szenet — szenuit...

Igy birkózott bennem a falu az iskolával. Az iskola győzött, mert amikor először akartam hazaszatadni előle, apám keményen kijelentette:

— Ki aminek nekifog, fejezze be, különben gyáva ember.

Bőles volt apám, pedig lélektannal sohasem foglalkozott. A büszkeséggel győzte le bennem a hazamenekülési vágyat. De azért folyton kerestem a falut. Csütörtökön és

szombaton sűrűn jártam a mikházi, vagy a remetei szekerek után. A remeteiek keskeny talyigákon fát hoztak be a városba, a mikháziak, amikt már említettem, szemet. Velük küldözgettem haza a szennyes ruhát, hogy a következő fordulónál tisztán visszahozzák. A szennyes ruhával ment rejtegetett vágyakozásom is, a tisztával pedig mindig visszaküldte anyám néhány jó falat vigasztaló kíséretében. Gondolatban azért mégis felültem a talyigákra, a bárányborsapkás, szokmányos remeteiek mögé s a Szent Péter kútjáig elkísértem őket. Aztán fáradtan, kedvetlenül gyalogoltam vissza Székelykálón, Nagyernyén, Marosszentgyörgyön keresztül.

Nem szerettem ezt az utat, mert többször hozott be a városba, mint ahányszor hazavitt. És a vidék is más volt, mint az enyém. A Nyárad sem erre kereste meg az útját a Maros felé, hanem kerülővel, Nyáradszeredán keresztül. Amikor a keskenyvágányú vonal Parajd és Marosvásárhely között elkészült, meg is tagadtam a régi utat. A kisvonalat a Nyáradhoz alkalmazkodott, alig hagyta el a várost, már a völgyében voltam s hol közelebről, hol távolabbról figyelhettem az égerfák hosszú vonalát, amint őrséget állottak az útja mentén. Persze, itt még a Nyárad sem az volt, ami nálunk odafönt. Itt piszkos és lomha. Néma is nagy lustaságában. Nálunk fecseg folytonosan s néha bizony harsog

is, hogy izelítőt adjon a havasi fürgeteg haragjából, amelyet a forrásvidéken ismert meg.

Hazatérve a karácsonyi vakációra, első utam mindig hozzá vezetett. Most fázott ő is, a medre aljába húzódtott vissza jéspaplana alá. Ismerős görbéi fölött megseperte a jeget a szél s állászavá tette a napfény, mint valami frissen tisztított ablakot. Látni lehetett, hogy alant a mélyben hogyan hintáznak az áttűző fénysugarakon a halak.

Feljebb, ahol csörgedezve szokott haladni, vagy nagyobb köveken ugrált keresztül, tíkkozatos jégpanorámává fagyott végtelen meséje. Furcsa alakzatokba fonódott szikrázó jégesapokkal próbálta láthatóvá tenni azt, amit nyáron nem tudott értelmesen elmesélni. Aki a nyári mesét megértette, olvasni tudta a télit is. De belefáradt a szem, mert ez is végtelen volt. És nincs hova menekülnie a tekintetnek, mert szikrázva fehérlik az északi dombvonulat s vele szemben a déli is...

A Bekecsről pedig fehér és nehéz köd gomolyog lefelé...

Havazás jön, esetleg széllel-viharral. Most haza kell térni, a meleg házacskába, ahol apám gondolkozva támasztja a hátával a meleg cserepest.

Kacsó Sándor

A szlovák szürrealizmus

Néhány év óta érdekes vita zajtől hangos a szlovák-ság kulturális élete. Egy kezdetben szerényen jelentkező, de időközben súlyban és népszerűségben hallatlannal megnövekedett költői csoport, a szürrealista tábor a viták és harcok okozója. Ha az egyre növekvő számban jelentkező szürrealista verseskönyvek visszhangját hallgatjuk, könnyen megállapíthatjuk, hogy a vitaközös felek pillanatnyi divat szenvedélyén túl a szlovák irodalom alapkérdéseiről vitatkoznak. A szürrealista csoport főinak száma ma már oly nagy, hogy a mai szlovák lírai termés domináló jellegét ez az irány szabja meg, annál is inkább, mivel a régebbi, elismert írónemzedék vezető szellemei, így a szlovák irodalom poéta doctusa: E. B. Lukáč is rokonszenvenvel támogatják a fiatal szürrealista költők törekvéseit. Az ifjú szürrealisták (Rudolf Fábry, VI. Reisel, Julius Lenko, Ján Brezina, Štefan Zárý és félig-meddig R. Dilong is) szaporodó kötetei teljesen elhomályosítják a régebbi, konzervatív hangú költőket és egy bizonyos kísérletező jellegű költőcsésznek az egész mai szlovák irodalmi életnek. A viták már régen nem csupán az esztétikum körén belül folynak: általános elvi következtetéseik a lét filozófiai alapjait súrolják és világnézeti jelentőségüket senki sem tagadhatja. A szürrealizmus a huszas-harmincas évek Párizsában jórészt sznobok munkája volt. A forradalom felé kereste az utat, de divatos Bürgerschrecknél többre aligha vitte. A forradalmi mozgalmak vezetői maguk is nevettek Guillaume Apollinaire és az „átkozott költők” ofvein, akiknek szoforezkáló borítékú könyvei De Sade márkinő időszerűségéről vagy az onániáról áradoztak. A francia szürrealisták forradalmisága ugyan megrekedt Lenin, Hegel és Marx gyakori idézgetésénél, de az egész mozgalom polgári társadalom-ellenes világnézeti tartalma a negációkban is kellően kidomborodott.

Az olvasó joggal kérdezhetné: hogyan juthatnak kapcsolathoz az új szlovák állam fiatal költői a két háború közötti dekadencia sznobjaival? Hogyan lehetséges az, hogy az önálló állami lét kezdetén haladó szlovákság költészetében ez a nonkonformista hang az uralkodó? A szürrealizmus nyugaton lejárt magát s a csehszlovák állam bukásával az utolsó eredeti cseh szürrealista, Vitezslav Nezval is elmerült a feledés homályában, honnan táplálkozik hát a szlovákok egyre erősödő szürrealista csoportja, mely legjobb uton van ahhoz, hogy (miután már tökéletes kiadója is van) megnyerje a harcot a konzervatívabb kritikával

szemben. A hírek ugyanis azt mondják, hogy elég népes tábor szereti és olvassa ezeket a költőket, akik gyakran fordulnak olvasóközönségükhöz s adnak neki felvilágosítást arról, hogyan kell olvasni és élvezni az új költők verseit. Ime egy idézet:

— Érzékeljétek a költészetet. Engedjétek elragadni magatokat a lélek tudatalatti remegéseitől, melyek a legmélyebb szubjektumból fakadnak. Nyissátok meg valamennyi érzéketeiket, remegjétek együtt a költővel. Az ő hárfája a ti hárfátok. Olyan szerszám ez, mely a világegyetem hangjait csalja elő. E hangokat nem lehet egyetlen érzékelné. Egész lényünkkel kell őket megragadni. Engedjük magunkat elragadni a hangok, az árnyak, a fények akkordjaitól, helyezzük magunkat az idő suttogó folyamára, mert minden vers ennyi, úszunk kell a költő mellett, kezünkkel az élet szívén és lázas érverésén. Az imagináció szemszögéből felfogott valóság, melyet a fantázia valóságfelettivé avat, szépségével be fog ragyogni benneteket. Görcsös szépség ez!... Minden vers gyönyört kelt, fogva tartja valamennyi érzékünket, csak tudni kell így érzékelni.

(Reisel: Miért nem értitek a modern költészetet? Slovenské Smery V. 8., 2.)

A szlovák szürrealizmus keletkezését, okait és fejlődését maga a szlovák közönség sem látja tisztán, a zavar ezen a téren még mindig meglehetősen nagy. Az új irány ellenzői az egész mozgalmat idegen hatásra vezetik vissza és legszívesebben csehszlovák csökevényét látnak benne. Eszerint a mai modern szlovák költészet aligha képzelhető el a világháború utáni francia szürrealizmus és annak rekvizitumai: a freudista lélekvizsgálat és álomszimbolika nélkül, de ugyanígy tagadhatatlan a volt cseh baloldali költők hatása is. Mindeme irányokat polgárelles világnézeti magatartás jellemezte és nehéz volna eltitkolni, hogy a szlovák szürrealizmusnak is voltak kezdetben ilyen világnézeti ballasztjai. Kitűnik ez az egyik vezető szellem megnyilatkozásából: — A pszichoanalízis és Freud felfedezései nagyban hozzájárultak a költői eszközök megvilágításához s rámutattak a libido szerepére az alkotás folyamatában. A modern költő, miközben tanuságot tett a konkrét tudományos módszerek iránti fogékonyságáról, fokozatosan sajátította el Freud nézeteit. A szürrealizmus egész iránya oda mutat, hogy ezeket a hatásokat elmélyítse s különféle utakon jusson el hozzájuk. Ismeretlen területekről hullanak így le a leplek,

a kísérletezések útján lassan eljutunk abba az állapotba, melyben a költői eszközök és folyamatok úgy tűnnek fel, mint a legvilágosabb nap s amelyben a költő megismerés útját meghatározó elemek: biztos és töretlen tények lesznek. (VI. Reisel: Hogyan születik a modern vers? Elán, IX. évf. 9—10. sz.)

Van-e világnézeti tartalma a szlovák szürrealizmusnak avagy az egész mozgalom pusztán a kifejezési eszközök új lehetőségeit keresi. A legtöbb vita ekkörül a kérdés körül folyik. Maguk az érdekeltek is többször tették vizsgálat tárgyává a problémát s mintha éppen ezen a téren mutatkoznék egy határozott fejlődési vonal az új művészi irányban. A szlovák szürrealisták ugyanis 1939 óta szívesebben nevezik magukat valóságfelettieknek, hogy ezzel is elkülönítsék magukat a külföld hasonló ízü kezdeményezéseitől s mindattól a világnézeti vagy politikai tartalomtól, amelyet a szürrealista kifejezés tartogat. A valóságfelettiesség — írja egyik kritikuskuk és hívük — elveti a költészetekívüli szempontokat, legalább is azokat, amelyeket a francia szürrealisták programszerűen hangoztattak. Az új költőknek nincs közüük a freudizmushoz, távol állnak az automatikus szövegekre irányuló törekvésektől. A valóságfelettiesség ezel szemben a szlovák költészet hagyományából indulnak ki, még ha tagadják is ezt, törekvéseik beleesnek a szlovák líra fejlődésvonalaiba, szerves folytatásai az új kifejezési lehetőségek keresésének. (Povážan: Legyünk tiszták és nyitlak, mint a forrás. Nové Slovo, I. 66. l.) Ugyanígy formai törekvésekben látja a mozgalom lényegét Julius Lenko is: — A szürrealisták új területekre, új költői eszközök felé, a líra új forrásaihoz hatoltak el. Személyes nézőszöget alakítottak ki és új szemszögből közeledtek a valósághoz. (Tvorba, I. évf. 9. sz.)

Mint az idézet is mutatja, az új mozgalom központi kérdését a költőknek a valósággal szemben elfoglalt álláspontja alkotja. Ha a szlovák lírai hagyományt és egyáltalán a szlovák irodalmi hagyományt tesszük vizsgálat tárgyává, rájövünk arra hogy a valóságfelettiességet könnyen a megelöz nemzedékek törekvéseinek visszahatásául foghatjuk fel. A szlovák líra legnagyobb szellemei, egy Hviezdoslav, egy Sládkovič, egy Rázus, az új költők szemében semmivel sem több, mint a valóság tükrözöje és egy adag erkölcsi, hazafias tartalom, amittől leginkább fázik a valóságfeletti költészet. A fiatal költők fülében Guillaume Apollinaire parancsa visszhangzik: — A művészetnek alkotásnak kell lennie, egyáltalán nem utánszónak. A művészet ott kezdődik, ahol az utánszón végződik. Napjainkig a művészet a valóság elösdije volt, az új versnek ön maga tárgyának kell lennie... lme, ez az alapvető norma, melynek szemszögből a valóságfeletti költők ítéletet mondanak minden olyan írói törekvés felett, amely a tegnap irodalmi eszközcivel, kifejezési formáival igyekszik a valóság visszaükröztetésére s amely félenken húzódik el a kísérletezésektől. A vers, mondják a szlovák szürrealisták, ne értesítsen napieseményekről (erre való a sajtó), ne legyen a történések rekonstrukciója (erre való többek között a törvénszéki tárgyalóterem), a vers elsősorban: rövidítés, sűrítés, egyedi tekintet a körülöttünk lezajló történésebe. A szürrealisták a szlovák költészet hagyományos formáját didaktikusnak tartják, nevelési elveivel nem tudnak mit kezdeni.

— A költészethez mindig úgy kell közeledni, mint költészethez, nem pedig mint valami didaktikus vagy erkölcsnevelő szónoklathoz. Engedjük, hogy megfogjon a kép ujdonsága, éljük bele magunkat az új világba, melyet a szerző versében felfed, tárjuk ki lelkünket és hagyjuk, hogy égesse bennünket a költői képzelet tüze, világossága és líraisága, melyhez eddig az átlagos szlovák olvasó nem volt hozzászokva.

(J. Lanko: Vita az új költészetéről.)

Az új nemzedék a maga irodalompolitikai szerepét szívesen hasonlítja a mult századvég szimbolistáinak (elsősorban Ivan Kraskonak) feladatához: a régi és az új kultúra közötti különbség tudatosításából akkor is a jövő vállalásának szerepe hárult a fiatal nemzedékekre, ma is vállalni kell a kiharcolt eredményeket és bátran hadat kell üzenni

a multnak. E hadüzenet nem a hagyománytalanság jegyében történik, Krasko mellett elsősorban Janko Krált s ennek lobogó, nyugtalan egyéniségét vallják ősökül a valóságfelettiesség és csak azután a franciákat, Rimbaudot, Verlainet, Bremondot, Lautréamontot. Az új irány elméletírói mindent elkövetnek, hogy a közönség előtt ennek a mozgalomnak a hagyományokba való beágyazottságát bizonyítsák és a szürrealizmust, mint a szlovák líra szerves fejlődési etappját, a szlovák líra eddigi vonalába állítsák be. Nem könnyű feladat, ha figyelembe vesszük, hány ponton tér el az új költők látásmódja a hagyományos világszemlélettől és milyen merész logikai ugrásokkal igyekszik érzékeltetni a benne és körülötte zajló világ áramlását. Az új költők mindenekelőtt a logikai kapcsolatokkal szakítanak:

— A modern költő lerázza a logikát (ugyanis a legtávolabbi, alogikus kapcsolatokat keresi), amely megakadályozza a szépség kiásását, mint a régi fa széfágazó gyökerei a kincskeresőt. A modern költő a világ valóságában új kapcsolatokat fedez fel. (St. Zary: A görösös szépségről. Elán, XII. 2. sz.)

Ha a költészet „lerázza“ magáról a logikát, akkor az intuíció forrásánál vagyunk. És valóban: a valóságfelettiesség az ész helyett egyedül a költői imaginációra épít, számúve ezzel minden racionális kontrollt s egyben a kritika lehetőségét is. Az új versek nem versek a szó hagyományos értelmében, nincs tárgyuk, nincs mondanivalójuk és nincs közüük a gondolathoz, a konkrét világhoz. Mint Fábry mondja: — Nem kötjük verseinket semmilyen eseményhez... a kor semmilyen konkrétumához, nem kötjük a kanárit a sziklához. És a kor? Az idő? A hagyományos líra nagy mondanivalói? Zary azt írja, hogy az idő orrára akasztotta magát, mint egy ingát. A szívemből — írja — valami szürke, valami jelentéktelen fog csöpögni: ez a költészet.

— A szürrealizmus tehát alogikus. Az imaginációra épít és az új metaforára, mellyel az öntudatlan mozdulatok világát, az u. n. görösös szépséget nyújtja, melynek karjai mindnyájunkat átfonnak, mint egy óriási kígyó, úgyhogy reszketünk, görösökben fetregünk, valami belső erőzótől, hullámveréstől, földrengéstől hánykódunk s valami kifejezhetlent érzünk, amit nem lehet szavakba foglalni, amit csak a költő anyagiásít meg, legyen akár a szavak költője, akár az ecseté vagy az agyagé és tónusé. Ez a görösös szépség. (S. Zary: A görösös szépségről.)

— Az imagináció új szavakat ír a szélbe s ezek tündöklenek. S az ember úgy, amilyen, derüs réteken ragyog a maga felfedett életének fényében, ahol a szubjektum már nem gondolatokkal dolgozik, hanem öntudatlan mozdulatokkal s ezek a mozdulatok irányítják azoknak a lépteit, akik egy célnak szentelik magukat, hogy behatoljanak a realitás legmélyebb tájaira. (Reisel: Hogyan születik a modern vers?)

— A szubjektív kedvtelések, érzelmek, szenvedélyek, vágyak a költészet egyedüli eszközei. A költői alkotás útját a vágy szabja meg, mint az élet legsúlyosabb mozgatója. Bizonyos azonban, hogy ha felfedeztük a költészet igazi eszközét: a vágy által vezérelt imaginációt és bebizonyosodott, hogy a költői művek nagysága kizárólag ebben az eszközben van, — fölösleges gátolni a fejlődést. (U. ott.)

Ennek az excentrikus költészetnek az alapmozgatója tehát a minden racionális korlátozás nélküli vágy. Az irracionális emeli a szabadjára eresztett imagináció, a mindent eluráló metafora, mely az álmok könnyedségével szárnyal. Ennek a vad szárnyalásnak a logika, a mindennapi élet pszichológiája nem tud gátat vetni:

— Kitaláltuk a módot, mellyel meg lehet változtatni a világokat / Látjuk a csillagokat a lunatikusok szemében / Látjuk a tengereket a városok fölé emelkedni / Látjuk a városokat szépiákká változni / Hallod a képzetek harangjátékát. VI. Reisel: Látok minden napot és éjszakát.

A legnagyobb áramlás valamennyiük között Zary költészetete: egyetlen vad képzuhatag, mely gezir módjára ömlik

elő, képzetek, metaforák, allegoriák zúdulnak elő a tudat-alattiból, a logika, az akarat, a mérlegelő ész közreműködése nélkül. A legteljesebb spontaneitás, képek szabad asszociációja, minden pillanatban a játék határán. Az akarat hiányzik a szürrealista költő egyéniségvilágából: — Akaratunk fogságban van, bábok és papagájok vagyunk. (Ján Brezina: Sohasem találkozom.)

Hová visz az asszociációknak ez az ellenőrzés nélküli áradása, hol vannak a költészet határai a szürrealista versben? Az olvasó képzetársítása aligha követheti ennek a versnek az utját.

— Szörnyű tenger jelenik meg előttünk / a flóta poláris torkával fűtül / a gyönyör tengeré messzebb húzódik mint várnám / üdvözlőjete bennünket vulkán galambjai.

Lehetetlen itt nem gondolnunk azokra a különböző modern költői törekvésekre, amelyek a világháború alatt tűntek fel a magyar szellemi életben s amelyeknek azóta még az emléke is elenyészett. A szlovák szürrealisták helyzete talán még reménytelenebb, mint az ekkori izmusoké volt. Akkor egy átalakuló világ kereste a maga alkalmas művészi formáját s a futurizmus már nevében is a jövő művészete kívánt lenni. A szlovák valóságfelettiek azonban tisztában vannak azzal, hogy irányuk lényegében a múlté, hogy csak átmenetet alkotnak a múlt és a jövő között, de ez a jövő már nem az övék. Innen költészetük állandó azorongása, állandó halálfélelme, elmúlással való küszködése. Hiányzik belőlük az erkölcsi biztosság, a szilárd metafizikai egyensúlyezés. Így Lenko (Bennünk és kívülünk) a világ szakadatlan figyelése közepette csak a káoszról, a forrongásról tud beszélni, rossz hírekről tudósít, mint „ki-

végzése előtt” s legfőbb célja, hogy a kor kaotikus szomorúságát visszaadja. Ugyanez a szomorúság üzen Brezina verseiből: — Minden a csillagok zsákutcájában végződik / Bezárul a távolsággal, mint a szerence minden gesztusa. Vagy másutt: — Bort iszunk és olyan bután szomorú a viszály a gránithegyekből.

A „gránithegyekre” való utalás már szinte képbe foglalt szimbóluma a romantikának. És csakugyan, elolvastva a szlovák valóságfelettiek szép számban megjelent verseit, elméleti írásait, mi sem mondhatunk mást erről az irányról mint hogy a romantika késői gyermeke. A szlovák irodalom az elmúlt húsz-huszonöt évben többször tett kísérletet arra, hogy hagyományos kereteiből az európai csúcsokra lendüljön. A szlovák regényben Hronsky Jozef Makja és Milo Urban regényei a hagyományok figyelembevételével és azokon épülve mutatják a csúcsot, a lírában sem történt forradalmi átmenet. Lukáč, Smrek, Beniák a legtökéletesebben illeszkednek a történelmi vonalba. A szürrealizmust ehhez a fejlődési irányba nem tudjuk beilleszteni. Bizonyos, hogy a szlovák szellemi élet elmúlt negyed századában ez a legradikálisabb törekvés a hagyományoktól való szabadulás felé. Am ennek az érzelmi és intellektuális erőfeszítésnek eddigi konklúziói annyira negatívak, hogy ezen az uton a további haladás szinte elképzelhetetlen. Érzik ezt a komoly kritika is és érzik ezt maguk a költők is (pl. Brezina). A legközelebbi évek megmutatják majd, hogy van-e kiút a mostani tanácstalanságból s megtalálja-e a fiatal líra élcsapata a kontaktust a teljes lírai hagyománnyal vagy pedig végleg elszakad a valóságtól s vele az irodalomtól is.

Kovács Endre

A vándormozgalom kérdése a háború után

Az 1914—18-as világháború befejezte után általános-ságban — még a kérdéssel közelebb foglalkozók részéről is — azon derűlátó nézet alakult ki, hogy Magyarország Amerikából nagyobb visszavándorlásra számíthat, úgy hogy a háború előtti évek nagyarányú kivándorlása visszavándorlássá fog átváltozni. Több amerikai lapközlemény és számos amerikai levél a visszavándorolni szándékozók lélekszámát fél millióra becsülte, sőt voltak oly vélemények, hogy a magyarság nagyobb amerikai központjai a háború után a visszavándorlás következtében elfognak néptelenedni. Ezek a remények nem váltak be, mert — sajnos a veszített háborút követő évtized nagy munkanélküliséget termelt ki idehaza, ami a nagyobb fokú visszavándorlást tartózkodásra készítette.

Hogy a mostani háború után mily méretű lesz a tengerentúli irányuló vándormozgalom, nem lehet határozott véleményt alkotni, de a valósághoz talán közelebb jár az a feltevés, hogy nem lesz túlméretezett. Ezt a véleményt részben az első világháború után szerzett tapasztalatok támasztják alá. Ismeretes ugyanis, hogy az első világháború utáni idők nagy gazdasági válsága nemcsak a háborúdúlta Európát, hanem az Eldorádónak tartott Amerikát is végig söpörte. Tudjuk, hogy az Egyesült Államokban alapos becslés szerint — a családtagokkal együtt 14—15 millióra is felemelkedett a háború utáni évek munkátlanságának száma. Bár felelős külföldi államférfiak — kik úgy vélik, hogy a mostani háború után a világ jövő berendezkedését irányítani fogják, — nyilatkozatokban igyekeznek megnyugtítani a szorongó közvéleményt: „a világot úgy szervezzük meg, hogy mindenki számára legyen munka”, — mindazonáltal tartani lehet attól, hogy a háborúval kapcsolatos munkalehetőségek erős csökkenése a világgazdasági helyzetet nem teszi oly kedvezővé, hogy a leépített hadiüzemek és háborús gazdálkodás több milliós munkátlanságát a

békeévek már kezdetben maradék nélkül foglalkoztatni és kenyérkeresethez juttatni képesek legyenek. Az elégedetlenség vándormozgalomra fogja ugyan ösztönözni a munkátlanokat, az államok várható és megérthető elzárkózó politikája azonban szűkebb mederbe, korlátok közé fogja szorítani az ily törekvést.

Láttuk ezt az első világháború után is, amikor a tengerentúli államok a bevándorlás nagymérvű megszigorításával — az úgynevezett quota rendeletekkel — igyekeztek az idegen, munkát kereső állampolgárok beözönlésének gátat vetni.

Bár kétségtelenül kívánatos lenne, hogy az ország határain kívül élő véreink mind nagyobb számmal visszatérjenek, az első világháború utáni évtized statisztikai adatai szolgáltatása mellett bizonyít, hogy a kivándorlóknak csak kb. egyharmada tért vissza az anyaországba.

Azon kérdéssel kapcsolatban, vajjon hazatelepíthető-e minden magyar, a legrealisabb álláspontot Halácsy Dezső a telepítés és vándormozgalmi kérdések jeles ismerője foglalta el, — a „Láthatár” f. évi február havi számában közölt érdekes cikkében így nyilatkozván: „nem telepíthető haza minden külföldi magyar, de mindent el kell követnünk, hogy aki haza akar térni, az akadályok ellenére is visszatérhessen az ősi hazába.”

Az államvezetésnek fogja tehát feladatát képezni, hogy a vándormozgalom megindulásakor a gátló problémák a lehetőséghez képest kiküszöböltesse. Gondoljunk csak ismételtelen a háború utáni leszerelők, a hadiüzemek, s a férfiak helyét ezidőszerint elfoglaló nők millióira. Ezek gazdasági elhelyezkedésének biztosítása, kenyérkeresethez juttatása még súlyos feladatot fog jelenteni az illetékes köröknek. Mindent el kell követnünk a tekintetben is, hogy a visszavándoroltakat a magyar közgazdasági élet késedelmeskedés nélkül el tudja helyezni, mert a tapasztalat azt

mutatja, hogy egy ilyen visszatért, azonban elkedvetlenedett egyén néha károsabb propagandát tud kifejteni sok hivatalos ügynöknél. Ezt igazolja az 1907—1908. évi amerikai gazdasági válság nyomán megindult nagyarányú visszavándorlás azon sajnálatos eredménye, hogy a rákövetkező évben hazánkból minden különösebb indok nélkül a kivándorlás aránytalanul emelkedett. Ezen emelkedés előidézésében részük volt az itteni sorsukkal elégedetlen visszavándorlóknak is, kik emiatt környezetükben hangulatos keltvén, nemcsak maguk mentek vissza Amerikába, hanem másokat is kivándorlásra esábtottak.

A figyelmet e kérdéssel kapcsolatban az úgynevezett amerikai első és második generációra is reá szeretném irányítani, mely amerikai szellemben felnevelkedett ifjúság egyik-másik tagja nehezebben tud beleilleszkedni az ő hazai életviszonyokba. Nem egy visszatért család fordult meg a Magyar Kivándorlókat és Visszavándorlókat Védő Irodában, újból kivándorlásuk okát abban jelölve meg, hogy „a gyerekek nem tudnak idehaza megszokni.” Nem lehet tehát eléggé méltányolni és kiemelni a Magyarok Világszövetsége azon hazafias munkáját, mellyel — amíg arra a külpolitikai helyzet módot nyújtott, — az amerikai első és második generáció egyes érdemesebb fiatal tagjait hozta haza pályadíjjal az anyaországba, hogy hosszabb itt tartózkodás alatt az ország intézményes megismerése útján nevelje bennük az anyaországhoz való tartozandóság érzését.

Általában a visszavándorlók között elsősorban az te-

kinthető hazai vonatkozásban értékes résznek, amelyik véglegesen itthonmarad. Az átmenetileg, úgynevezett „látogatóba” hazatérők között akadnak már egyesek, kik bizonyos tekintetben nem kívánatos hatást váltanak ki az itthonlétükből.

Ha az eljövendő — oly annyira várt békeévekben a vándormozgalom túlméretezett emelkedésére feltevésem szerint nem is lehet számítani, mindazonáltal nekünk minden körülmények között úgy kell felkészülni, mintha nagyarányú visszavándorlásra lenne kilátás.

Tehát előrelátóan, minden nehézség ellenére a földreform, iparfejlesztés vagy akárcsak az építőipar terén igyekeznünk kell oly intézkedéseket tenni, melyek megnyugtatók volnának a tekintetben, hogy a tengerentúlról visszavándorlókat idehaza az ipar vagy gazdasági téren bevezetett gyakorlati intézkedésekkel majdan állandóan kielégítő keresethez juttatni képesek leszünk.

Hiányos intézkedések esetében ugyanis jogosan vethetnék a kormányzat szemére, hogy a visszavándorlás azért maradt kisebb arányú, mert a mozgalom eredményességének biztosítására a kellő intézkedések idejében nem tettek meg.

Mindenesetre a vándormozgalom mikénti alakulására még nagy befolyással lesz az a sorsdöntő kérdés is, hogy a népek és nemzetek mostani gigási küzdelme hogyan fogja megrajzolni a jövő Európa térképét.

Dr. Czobor Imre ny. főispán

N É G Y V I L Á G T Á J K R Ó N I K Á J A

E S Z A K

A pozsonyi pártvezetőség helyi szervezete áprilisban tartott rendes ülésén kijelentette, hogy a pozsonyi magyarság az egyes magyar vonalon becsületes munkájával keresi boldogulásának lehetőségeit. Kifejezte a pozsonyi magyarság ragaszkodását Esterházy János pártelnök iránt, aki a legsúlyosabb viszonyok között is kellő súlytal és tapintattal vezette a magyarság ügyét. Német Frigyes a főlévi magyarság, Balázi Péter a magyar munkásság nevében biztosították hűségükről a pártot.

A Magyar Pártot és az egész szlovákiai magyarságot is nagy gyász érte Aixinger László dr. halálával. Aixinger a Magyar Néplap főszerkesztője és a pozsonyi Toldy-Kör elnöke volt. Hatvanegy éves korában bekövetkezett haláláig jóformán kivétel nélkül Pozsonyban tartózkodott. 1920-tól kezdve minden erejével a szlovákiai magyarság érdekében dolgozott. Aixingert a Magyar Párt halottjának tekintette és a magyarság őszinte részvéte mellett márc. 25-én temették el Pozsonyban a Szent András temetőben. A Toldy-Kör élére új elnöknek Tomaschek Lászlót, eddigi ügyvezető alelnököt választották meg. Az ügyvezető alelnöki tisztségre Mayer Imre tanár, főjegyzői tisztségekbe pedig Mitterhauser Richárd és ifj. Aixinger László került. Tomaschek dr. megválasztása után kijelentette, hogy a jövőben is szeretettel ápolják majd a múlt hagyományait és fejlesztik a rájuk hagyományozott javakat, a magyar kultúra gyöngyeit, a magyar nyelvet, irodalmat, művészetet és tudományos életet. A Toldy-Kör elmúlt húsz évében egyszer összeforrott Aixinger László nevével. Közvetlen a volt elnök halála előtt Lukovich József beszélgetést folytatott Aixinger Lászlóval a Toldy-Körnek 70 éves múltjáról. Aixinger utódlására is példaképnek kívánta odaállítani a Kört a kisebbségi magyarság elé. Nemesak azért, mivel a Kör a legsúlyosabb körülmények között rendületlenül ki tudott tartani évtizedeken át követelt tiszta magyar vonala mellett, hanem azért is, mivel az utolsó negyedszázadban saját erejéből biztosította

magának a helyet a közéletben, saját erejéből vitte odáig, hogy vezető szerepet kapott a kisebbségi magyar kultúrában, sőt a magyar közéletben is. A Toldy-Kör 70 éves tevékenységét mindig a magyar kultúra szolgálatának szelleme hatotta át és ez az eszme a súlyos megpróbáltatások idejében életérsnek és egészségesnek bizonyult. Olyan időkben, amikor a nemzet érzés elhálványulása csökkentette az érdeklődést a Kör tevékenysége iránt, amikor a külső körülmények nem kedveztek a magyar kultúra érdekeinek, rugalmas életérővel találta meg a formát, hogy az érdeklődést megint felélessze, hogy a nehézségeket türellemmel és kitartással leküzdje. A cél: a magyar kultúra és a keresztény magyar társadalom érdekeinek szolgálatát azonban soha nem tévesztette szem elől. Soha nem végzett bontó munkát mások ellen, mindig építő értelemben képviselte a magyar kultúra érdekeit és megbecsülést szerzett a magyar kultúra eszméinek mindenütt.

Bár a kultúrának a hordozója a felnőtt társadalom, a jövőendő kialakításának szempontjából mégis igen nagy feladat vár az ifjúságra. Ugy látszik, hogy a szlovákiai magyar ifjúság körében bizonyos zökkenők mutatkoznak. A szlovákiai magyarság véleménye szerint a szlovákiai magyar kisebbség életmegtámasztását figyelve, első pillanatra úgy tűnik fel, hogy azok nem mindenben tükrözik azokat az erényeket, amelyek sajátosan magyarok. Mintha a kisebbségi magyarság nemzeti alapon álló ifjúságát nem hatná át lelkesedés, mintha nem volna meg bennük a szabadság szeretete, az ellentmondás akarata. Mintha a kisebbségi magyar ifjúságot fantázia és lendület helyett világfájdalom hatná át és mintha az ifjúságot itt-ott koravénység jellemezné. Ez azonban sok vonatkozásban csak látszat. A szlovákiai magyar ifjúság immár 25 esztendeje jár csehszlovák és szlovák iskolába. Ujabbban a közvélemény egyvonaltúsítása is hátráltatja az ifjúság örök erényeinek gyakorlását és csak a család maradt meg a kisebbségi magyarság számára, ahol véleményének szabad nyíl-

vánításában kiélheti magát. Ma eszmei viták alig foglalkoztatják a kisebbségi magyar ifjúságot, amelynek folyóirata sincsen és a jelek arra vallanak, hogy távol áll tőlük a fiatalos lelkesedés, vagy gyűlölet szélsősége. De a szlovákiai kisebbségi magyar ifjúságnak nincs nemzeti szervezete sem, ahol a tömegmozgalmak külsőségeiben kiélhetné magát. Mint a Magyar Néplapnak a magyar ifjúság helyzetét ismertető beszámolója mondja, a magyar pedagógusok kezdik helyes irányba: magyar eszmeáramlatok felé terelni a kisebbségi magyar ifjúság érdeklődését.

A magyar kultúra kérdése a szlovákiai magyarság illetékes köreit egyébként is foglalkoztatja. A kultúra terjesztése terén a legnagyobb feladat az SZMKE-re hárult. Hosszabb szünet után most a Magyar Néplap hasábjain keres kapcsolatot a magyarsággal. A SZMKE célja alakulása óta változatlanul a nemzetértékének erkölcsi, szellemi és jellembeli kincsének őrzése, ápolása és fejlesztése. Csáky Mihály, a SZMKE vezetője a SZMKE feladatát abban körvonalazta, hogy ők eleget kívánnak tenni az idők parancsának azzal, hogy a magyar lelket kívánják szolgálni, ápolni és fejleszteni. Azt a magyar lelket, amely a szórványok hősi magatartását jellemzi a kőnapok küzdelmeiben, de amely kicsendül a népi értékekből és megőrződött a közös hagyományokból. A szlovákiai magyar közművelődés helyes irányát Németh Zoltán a következő elvek megvalósításában látja. Az első az egyetemesség gondolata: A műkedvelő előadások, az énekkultúra művelése, egy-egy rendezés elsősorban azt a célt szolgálja, hogy közösségi élmény keletkezzenek általa. Aki nem képes beleilleszkedni a maga munkaközösségébe, az arra sem képes, hogy az etnikailag szétszórta magyar társadalom többi tagjával együttérezzen. Mert a közösség gondolata tiükos szál, amelynek egybe kell fűznie a szórványt a népi tónusban, a várost a faluval. A második alapelv az egyetemes magyarság gondolata. A szlovákiai magyarság szerepe ugyancsak kisebbségi létszerep, ez azonban a rendelkezésre álló kereteket határozza meg, de a belső lényegét nem érinti. Már pedig a lényeg, a magyarság egyetemességét követel a kultúr munkában is.

A nyitrai kisebbségi magyar könyvtár tanács most tette közzé múltévi működéséről szóló jelentését. A hivatalos kimutatás szerint a nyitrai magyarság ragaszkodással volt a magyar könyvtár és kultúra iránt. Az elmúlt évben 7000 kötet kikölcsönzésére került sor. Nagyobb lehetne a kölcsönzött könyvek száma, ha a könyvtár anyagi helyzete megengedné a könyvvujdonságok nagyobb mértékben való beszerzését. Múlt év végén 2020 kötettel rendelkezett a könyvtár, ezenkívül 600 darab az ajándékkötetek száma. A magyar könyvtár forgalma 1941-ben volt a legnagyobb, mikor is több, mint 10.000 kötet könyv került kikölcsönzésre. A könyvtár élén négytagú könyvtárbizottság áll, amely mindent megtesz a könyvtár fejlesztése érdekében. Tekintve, hogy a város törvényes hozzájárulása nem fokozható, a nyitrai magyarság a maga erejére van utalva a könyvtár fejlesztése tekintetében. Az eddigi előjelekből ítélve, megvan a remény arra, hogy ez a fejlődés állandó lesz.

A szlovákiai magyarság gazdasági téren is törekszik érdekeinek biztosítására. A Magyar Párt részéről adott nyilatkozatok szerint a magyar kisebbség nem élhet Szlovákiában önálló gazdasági életet, hanem be kell kapcsolódnia az állam gazdasági életébe. Mivel ez a bekapcsolódás azt jelenti, hogy a magyar munkás építőmunkát folytat, az egyenlő elbánás elve alapján az volna helyes, ha hasonló feltételek között venné ki részét a munkából. Ebben a vonatkozásban még bizonyos nehézség van, de a szlovákiai Magyar Párt gazdasági osztálya a lehetőségek keretei között vállalta a szlovákiai magyar iparosok, kereskedők és gazdák helyzetének biztosítását. A szlovákiai magyar iparos, kereskedő és gazdaréteget erősen érinti az irányított gazdaság. A nehézségek éppen a nyersanyagok és áruk beszerzésében érvényesülnek, magyar részről ezért az volna a megoldás, ha a

Szlovákiába irányuló magyar kivitel megfelelő irányítása a szlovákiai magyar iparos és kereskedő javára jelentene előnyt. A szlovákiai magyarság az eddig követett magyar gazdasági irányelvek következtében e téren nem tudott eredményeket elérni. Élénken foglalkoztatja a magyar köröket a kereskedő- és iparostanóptólás kérdése is. A vidéki magyar ifjúság bekapcsolódását, a szakképzettség elsajátítását a 30 főt magába foglaló pozsonyi magyar tanoncintézet biztosítja. Az iparosok és kereskedők mellett a Magyar Párt a gazdtársadalmat is segíti. A párt e téren is tájékoztató és közvetítő szerepet tölt be. Nehéz ellenben a magyar gazda szakképzettségének fejlesztése. Nem engedélyezték ugyanis a magyar szaklapok behozatalát, szaktanfolyamok rendezését és magyarnyelvű gazdasági iskola felállítását. A párt a nehézségek elhárításán fáradozik.

A Pozsonyi Első Takarékbank március folyamán tartotta közgyűlését. A Pozsonyi Első Takarékbanknak, amely három év óta a szlovákiai magyar kisebbség hivatalosan elismert bankja, két szerep jut magyar vonatkozásban: egyrészt a magyar szempontból intézi a kisebbségi magyarság pénzügyi vonatkozású kérdéseit, amélhez elsősorban a kisebbségi magyar vállalkozók hitel igényének kielégítése tartozik, másrészt a pénzügyi közvetítő szerv a szlovák-magyar árucseré lebonyolításában. Esterházy János a közgyűlésen mondott beszédében megállapította, a bank a háború ötödik esztendejében igyekezett megfelelni a nehéz követelményeknek és szem előtt tartotta azt a kötelezettséget, amelyet a szlovákiai magyar kisebbség bankjának szerepe hárított rá. A Pozsonyi Első Takarékbank tevékenységével elősegítette annak a légkörnek kialakítását, amely Szlovákiát és Magyarországot közelebb hozza egymáshoz. A Takarékbank ebben a vonatkozásban is nyugodt lelkiismerettel tekinthet vissza az elmúlt év tevékenységére. A nehéz gazdasági viszonyok között a bank a reális gazdaságkodás irányelveit tartotta szem előtt, azon az úton haladt, amely egyedüli út a 102 éves multa visszatekinthető intézet számára. Érdeme ez elsősorban Farkas László vezérigazgatónak és a bank egész tisztviselői karának. Az igazgatói jelentés szerint a bank jelentős hitelek nyújtásával járult hozzá a Szlovákia és Magyarország közötti áruforgalom lebonyolításához és ezzel hatékonyan működött közre a szlovák-magyar gazdasági megállapodások gyakorlati megvalósításában. Az elmúlt évben a betétállomány 2,7 millió koronával emelkedett, a folyószámlabetét pedig közel 7 millió koronával.

K E L E T

Az iskolaév Romániában is hamarabb befejeződött. Az aradi római katolikus főgimnáziumban már április végén közölték a diákok tanulási eredményét. A gimnáziumba az idei tanévben 243 tanuló iratkozott be. Ezek közül 208 tanuló kapott évvégi osztályzatot. Ezek közül sikerrel vizsgázott 178, javítóvizsgálatot tett 48, osztályismétlésre utasítottak 12 növendék. — A Bethlen-kollégium esombordi gazdasági iskolájában 71 gazdasági vizsgázott sikerrel. Harmincegyen az iskola második osztályát végezték el. Ezek még csak egy hónapra jönnek vissza gyakorlati munkára, hogy akkor végleg elhagyják az iskolát. A vizsgán az idén is, mint 1940 óta, minden évben jelen volt Nagy Ferenc püspökhelyettes. Az iskolát az elmúlt évben az egyházkerület támogatta, míg a Hangya Szövetség és az Erdélyi Gazdasági Egyesület a tanulókat támogatták. — A romániai magyarságot is az utánpótlás problémája foglalkoztatja. A magyar diákság legnagyobb része gyakorlati pályát választott magának. Igen kevés a bölcsészetre beiratkozottak száma a különböző mérnökjelöltekhez viszonyítva. Ezek alkotják a temesvári magyar diákság legnagyobb tömbjét, 23 beiratkozott hallgatóval. Megoszlásuk a következő: gépészmérnökjelölt 14, vegyészeti szakon tanul 4, bányagazdász mérnök és természettudományin 1—1, míg a számtanárin 2. A férfihalgatók száma 18, a nő-

hallgatók 5. Főirajzi megoszlást tekintve erdélyi 8, bánági 15. Jellemző, hogy mándnyáján a középosztály gyermekei, földművelő falusi szülők gyermeke egy sines köztük. A középosztály gyermekei közül is kevesen végeztek magyar középiskolát. A foglalkozásukból eredő lekööttség és a törekvés, hogy szüntelenül a felszínen tarthassák magukat, megállítja őket az elmulasztottak pótlásában. Pályájuk is olyan, hogy nem viszi őket közelebb a közösségi eszmék felé. Mindennek ellenére feltűnő az a nagy erőfeszítés, amellyel igyekeznek magukévá tenni mindazt, amivel a jövő társadalmában vezérserepet betöltő magyaroknak rendelkezni kell. Arra gondolnak, hogy a temesvári magyar társadalom legyen ezeknek a diákoknak segítségére törekvéseikben a hiányzó család pótlásával.

Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület alapításának 100 éves fordulóját ünnepli az idén. Teleky Domokos gróf 1844. jan. 4-én kezdeményezésére március 4-én alakult meg a Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet. A 100 év alatt 10 elnök küzdött a legnehezebb körülmények között. Az EMGE megalakulásakor feladatának tekintette a gazdasági élet fellendítését. 100 éves múlt után ma is ez a feladat áll az EMGE előtt, mint alapításakor. Az EMGE történelmi érdeme, hogy már régen megpillantotta és szem elől nem tévesztette az élet alapját, a falut. A falusi nép felemelésének legnehezebb munkáját vállalta. Az EMGE erősen kifejlesztett, mind elevebb ütemben munkálkodó, az erdélyi magyarság életében pótolhatatlan szervezet. A falusi nép gazdasági felemelése érdekében rendezte meg legutóbb Krizbán háztartási tanfolyamát. Nem sokkal ezután Szász Pál dr., az EMGE jelenlegi elnöke felhívással fordult az erdélyi magyar gazdátársadalomhoz a kender- és lentermelés érdekében. Ezzel a felhívással előjára lehetővé tenni mindazoknak a családoknak, amelyek erre szervezik meg és vezetik le.

Temesvárott „Vitamin” nevű paprikamalom szövetkezet működik. Ez március hó folyamán tartotta meg közgyűlését a Magyar Házban. A közgyűlés szerint a szövetkezet az elmúlt évben nagy nehézségekkel küzdött. A Hangya Szövetkezet anyagi és erkölcsi támogatásával azonban megoldotta a feladatokat és az idei évben már sokkal kedvezőbb körülmények között fog a munkához.

Az aradi „Önségély Hitelszövetkezet” március hó végén tartotta meg 12. évi bezáró közgyűlését. A közgyűlés jelentős fejlődésről ad számot. Míg 1942. évben 2513 tagja volt, 4926 üzletrezzel, 1943-ban már 3087 tagja van, 7296 üzletrezzel. Az elmúlt évi tagszaporulat 605. Ennek az eredménynek a következménye, hogy a szövetkezet meg tudott felelni feladatának. Az 1943. évben befizetett üzletrezztőke 3 millió lej volt, ami az előző évi összeggel szemben 62% emelkedésnek felel meg. A szövetkezetnek könyvtára is van, amely szépen működik. Az elmúlt év végén 1466 kötetből állt a kölcsönkönyvtár, ebből 195 tag 5803-szor vett ki könyvet olvasásra. Egyébként a szövetkezet minden olyan ügyben, amely a kisebbségi sorssal összefüggésben van, résztvesz. Így a Haví Szemlére hirdetéssel egybekötött előfizetést eszközölték, évek óta kamatmentes kölcsönt folyósítanak az aradi római katolikus gimnázium iskolaszövetkezetének, valamint a dezsőházi iskolaszövetkezetnek, kedvező feltételek mellett hitel bocsátottak a Kölcsey Egyesületnek rendelkezésére a Feceksés könyvek kiadásának lehetővé tételére. A hitelszövetkezet közgyűlése alkalmával felhívást bocsát ki Arad magyar lakosságához a szövetkezetbe való belépésre, illetve annak fokozottabb támogatására. — A temesvári „Corvin” hitelszövetkezet április folyamán tartott közgyűlésén számolt be elmúlt esztendőjének munkájáról. Ezt a szövetkezetet is nehéz feladat elé állította az elmúlt esztendő. Ez a szövetkezet népi és vallásos alapon áll. Az élet mindennemű esetében folyósított kölcsönöket tagjainak. Az elmúlt 1943. évben a szövetkezet nagy haladást tett és ezzel az országnak egyik első hitelszövetkezetévé lett. Az elmúlt

évben a tagok száma 1197-re szaporodott. Ezek 13.480 üzletrezzt jegyeztek. Az új betétek összege 8 és félmillió leire rúgott, a pénztári forgalom pedig 1943-ban 80 millió lei volt. A közgyűlés úgy határozott, hogy a nyereség 10%-át kulturális célokra, 5%-át osztalékra, a többit pedig a tartalékalap gyarapítására fordítja.

A dél-erdélyi magyarságnak egyik legnagyobb gazdasági szervezete, a Hangya Szövetkezetek Szövetsége április 4-én Nagynyedén a Szövetség székházában tartotta meg közgyűlését. 182 szövetkezetben 45.000 családot fog össze ez a szövetség. A ténylegesen legnagyobb részét a szövetkezeti tagok 500 leies üzletrezzéből tevődik össze és 55 millió lei alaptőkéet jelent. A tartalékalappal együtt összesen 110 millió lei forgótőke áll a szövetség rendelkezésére. A szövetkezetek közül 79-nek van saját értékes ingatlana, azonkívül igen nagy összeget tesz ki az árukészlet is. Az elmúlt évben 5 új szövetkezet alakult. A szövetség iránt fokozódó bizalmat igazolja a tartalékbetétek összegének szaporulata. Ez az elmúlt évben 66 millió leit tett ki. A múlt évben a szövetség tisztviselőinek fizetésére 35 millió leit fordított és ezzel mintegy 400 magyar család megélhetését biztosította. A nagy közkeveltségnek örvendő Hangya-naptár az elmúlt évben 17.000 példányban jelent meg és ezt a Szövetség önköltségi áron bocsátotta forgalomba. Különös gonddal támogatta a Szövetség az iskolaszövetkezeteket, amelyeknek száma a felekezeti iskoláknál 12-re, az elemi iskoláknál pedig 59-re emelkedett. E szövetkezetekben céltudatos nevelő munka folyik. Különös érdemük, hogy a tanulóifjúságot takarékoságra, közös munkára és így a gyakorlati életre nevelik a szövetkezés törekvéseinek szellemében. A Szövetségnek különben ez volt a 24. közgyűlése, amelyen a Szövetség tisztikarán kívül megjelent az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület, a Magyar Népközösség, a magyar iskolák és a magyar gazdasági szervezetek képviselői.

D É L

Bánát

A bánági magyarság törekszik a kulturális élet fellendítésére. Ezt a célt szolgálta a Bánátban még február hó folyamán megtartott első magyar írói est. Ez alkalommal a magyarság zsúfolásig megtöltötte a becskeréki színházat. Nagynezsényben az ifjúság rendezett műkedvelő előadást. Ugyancsak az ifjúság rendezett kultúrestet Szanadon. Itt színdarabok és magyar tánc került bemutatásra.

A beodrai BMKSZ-fiók női tábora fonó- és szövőtanfolyamot indított, amelyen 60 résztvevő részesült oktatásban. Ennek az a nagy jelentősége, hogy a magyar háziipari igyekszik kedvelté tenni a magyarság körében. A bánági román és szlovák falvakban úgyszólván észre sem lehet venni a nyersanyaghiányt. A háború ellenére még ma is jól ömözködnek a gazdálkodók. Ezzel ellentétben állnak a magyar falvak. A magyar falvak lakosai sok helyen fenni sem tudnak. Ennek oka az, hogy a magyarság volt az első, amely ősi viseletét elhagyta. Ez óriási csapást jelentett egyúttal a háziiparra is.

Horvátország

Horvátországban még a szerb időkben két szervezet maradt fenn a magyarság részére. A Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség és a Horvátországi Magyar Nemzeti Néppárt. Ezek most egységes táborba tömörültek. A két szervezet megállapodott abban, hogy egységesen haladnak céljaik felé. Evégből a következő megállapodást kötötték:

„A Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség és a Horvátországi Magyar Nemzeti Néppárt vezetőségei eleget akarván tenni annak a mindkét részről kifejezett óhajnak, hogy a horvátországi ösmagyarság érdekében együttes munkát végezzenek

és hogy ebben a munkában egymást támogatták, az alábbi pontokban összefoglalt megállapodásra jutottak:

1. Ugy a HMKK, mint a Magyar Nemzeti Néppárt, ezután is változatlanul működik az eddigi elnevezés alatt. Mind a két szervezet a rávonatközös ügyeket továbbra is úgy intézi, mint eddig: teljesen függetlenül egymástól. A politikai ügyek intézésébe a HMKK vezetősége nem kíván beleszólni és a Magyar Nemzeti Néppárt vezetősége sem szólhat bele a közösségi ügyek intézésébe.

2. Akár az egyik, akár a másik szervezet tagjai, lehetnek egyúttal mind a két szervezet tagjai is. A tagok egymásközt szabadon érintkeznek és szabad akarattal szerint köszöntik egymást. A tagok felvétele mind a két részből az illető szervezet szabályai szerint történik.

3. Mindegyik szervezet a saját helyiségeivel és vagyonával szabadon rendelkezik. Olyan helyeken, ahol nincs mind a két szervezetnek helyisége, a helyi vezetők egymásközt megállapodása szerint lehet a helyiségeket közösen is használni. A HMKK helyiségeiben azonban politikai összejöveteleket nem lehet tartani, sem pedig másféle ilyenirányú tevékenységet kifejezni.

4. A horvátországi összmagyarságot közösen érintő ügyek, közös megbeszélés alapján hozott határozatok szerint intézik. Ebben a tekintetben a két vezetőség a legmesszebbmenően támogatja egymást. Az ilyen közösen érintő ügyeket, egy közös bizottság végzi. Ezt a bizottságot a HMKK részéről Kovács Gyula központi alelnök és Döme Dezső központi titkár, míg a Nemzeti Néppárt részéről Mustrán Péter és Kiss István pártvezetők alkotják. Nagyonfontosságú és a HMKK szervezetében esetleges változásokat előidézhető határozatokat azonban a HMKK részéről csak a zágrábi központi vezetőség jóváhagyásával lehet érvényesnek tekinteni.

Ez a megállapodás mind a két félnek teljesen szabad akaratából eredő elhatározása alapján történt és azt a célt kívánja szolgálni, hogy a horvátországi magyarságot a békés megértés és testvéri szeretet erejével, egy közös és erős táborba gyűjtse.

Ezzel a megállapodással minden korábbi, a két szervezetet illető bármilyen vonatkozású szóbeli vagy írásbeli lefektetés érvényét veszíti.

Eszék, 1944. március 25.

A HMKK részéről:

Kovács Gyula sk. Döme Dezső sk.
A Horvátországi Magyar Nemzeti Néppárt részéről:
Mustrán Péter sk. Kiss István sk."

Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika

— Szélfeljegyzetek Mikó Imre dr. művéhez —

Tavaly múlt hetvenöt esztendeje annak, hogy a magyar törvényhozás megalkotta nemzetiségi törvényünket, az 1868:XLIV. tc.-et. A magyar politikai és jogászok génusz e kiváló alkotásáról a nemzetiségi kérdésnek szentelt folyóiratokban több tanulmányt olvastunk, de legméltóbb emlékműve csak a névezetes évforduló után készült el. Ezt Mikó Imre országgyűlési képviselőnek, a fiatal erdélyi tudósnak köszönhetjük, akinek „Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika” című könyve a gróf Teleki Pál Intézet Államtudományi Intézetének támogatásával néhány héttel ezelőtt hagyta el a sajtót. A vaskos, 551 oldal terjedelmű kötetnek középpontjában ugyanis a nemzetiségi törvény áll, melyet méltán nevez a szerző a nemzetiségi jogok Magna Chartájának.

A nemzetiségi jog és politika problémáival foglalkozó magyar tudományos irodalom életében e könyv megjelenése esemény. Az első világháború után az ezeréves hazától el-

NYUGAT

A Julián Iskola Egyesület működés Németországban

A Julián Iskola Egyesület most tette közzé az 1942—43. iskolaévről szóló jelentését. E jelentés szerint Bécsben a Julián Iskola Egyesület négy helyen oktatta a magyar gyermekeket. A II. kerületben az Aspern Alléban levő iskolában hetenként két-két órán át oktatták a kezdőket és haladókat. A Museum-strassei iskola helyiségében pedig hetenként ötször volt két-két óra, kétszer kezdők számára, egyszer a középcsoport részére, kétszer pedig a haladóknak. A tanfolyamon összesen 104 gyermek vett részt, de ezenkívül volt a felnőttek részére külön tanfolyam, amelyet 83-an látogattak. Az elmúlt évben a gyermeknyaraltatással kapcsolatban 80 gyermek volt Magyarországon, akik közül 49-et helyeztek el intézetekben, 33 pedig rokonokhoz ment. A magyar kormány jóvoltából a Magyarországra hozott bécsi és Bécs környéki magyar gyermekek utazásának lebonyolításában a tanítók tevékeny részt vettek. És abban az akcióban is segítettek, amelynek kapcsán a magyar kormány 1942. év májusában 513, novemberében pedig 139 gyermeket hozott Magyarországra Bécsből és Bécs környékéről.

A Julián Iskola Egyesület működött Berlinben is. Itt sokat változott a tanulók száma és a tanév végén csak 22-en maradtak. Sajnos, a gyermekek egymásközt németül beszélnek, sokan magyarul alig tudnak. A tanfolyamot ebben az évben a Collegium Hungaricum helyiségében tartották meg. A tanítás hetenként 4 napon történt, felváltva délelőtti és délutáni. A működést megnehezítette a korai sötétítés, amely miatt a tanításra álló időt meg kellett rövidíteni. A berlini nehéz viszonyok és a sok légitámadás is sok bajt okozott. Berlinben is volt magyar tanfolyam a felnőttek részére. Ezen 45-en vettek részt és igen szép eredménnyel végezték a magyar ismereteiket felfrissítő magyar történelem, földrajz és a hazai viszony felől tájékoztató tanfolyamokat.

Az 1943—44. tanévben a Julián Egyesület a gyermekek között nem fejtetheti ki munkálkodását, mert a szobajövő berlini iskolákból a gyermekek német iskolákkal együtt elköltözték vidékre. A tanító is a környék egyik telepén lakik és onnan bejárva oktatja a felnőtteket, akik közül ebben az évben is 40-en jelentkeztek tanfolyamra.

Dr. Bédi Imre

százalékra szökkent fel és bár még mindig jóval alatta marad Magyarország nemzetiségei számarányának, a nemzetiségeknek az elszakítás éveiben megduzzadt öntudata miatt a nemzetiségi probléma ma semmivel sem kisebb jelentőségű sorskérdése az országuk és a nemzetnek, mipt 1918 előtt volt. Ily körülmények között a nemzetiségi kérdés iránt érdeklődő jogászaink figyelmének most elsősorban a hazai nemzetiségi jog felé kell fordulnia és hozzájárulnia az immár csaknem másfél évszázados nagy probléma megoldásához. A nemzetiségi kérdés nemzetközi vonatkozásai, amint ezt a Német Birodalomnak velünk és Romániával Bécsben kötött szerződésai is mutatják, a mostani nagy világégésben sem váltak egészen időszerűtlenné, de belföldi vonatkozásaik ma kétségtelenül sokkal fontosabbak. Amit évekkel ezelőtt, még a trianoni korszakban sürgetett e sorok írója, a magyar nemzetiségi jogszabályok összefoglaló és tárgyilagosan méltató ismertetése, amely a Karl Gottfried Hugelmann szerkesztésében „Das Nationalitätenrecht des alten Osterreich” címmel megjelent és az 1918 előtti osztrák nemzetiségi jogot és közigazgatást ismertető és rehabilitáló nagy műhöz hasonlóan Magyarország nemzetiségi jogalkotásának elégtételt szolgáltatson, már azért is szükségessé vált, hogy a nemzetiségi jogot alkalmazni hivatott közigazgatási tisztviselők eligazodjanak nemzetiségi jogszabályaink útvesztőjében. Mikó Imre e jogszabályok gondos összegyűjtésével, jogászai rendszerezésével, keletkezési történetük és politikai háttérük megrajzolásával hatalmas munkát végzett az említett cél megvalósítása érdekében.

Mikó Imre eddigi munkásságát a nemzetiségi kérdés szakértői már több, mint egy évtized óta ismerik és értékelik. A román megszállás alatt a „Magyar Kisebbség” és a „Hitel” című erdélyi folyóiratokban jelentek meg az első dolgozatai. Ezek közül „A székely közéleti kulturális önkormányzat” (Lugos, 1934), továbbá „Az erdélyi kérdés az európai közvélemény előtt. 1865—1920” (Budapest, 1936) és a „Román kisebbségi statutum” (Kolozsvár, 1938) című tanulmányai önállóan is megjelentek. Eszakerdély hazatérése után „Huszonkét év” (Budapest, 1941) című művében az erdélyi magyarságnak a román megszállás és a második bécsi döntés között lezajlott politikai történetét ő ismertette meg pompás összefoglalásban a magyarországi olvasóközönséggel. Azóta is több tanulmányát olvastuk a „Kisebbségvédelem”, a „Hitel”, a „Láthatár” és a „Danubian Review” folyóiratok hasábjain. Az Erdélyi Tulománvos Füzetek sorozatban megjelent „A magyar államnyelv kérdése a magyar országgyűlés előtt 1790—1825”, már azoknak a tanulmányoknak eredménye, amelyeket nagy könyvének megírása végett végzett. A román uralom alatt átélh huszonkét esztendő kitérő iskola volt a fiatal kutató számára, amint azt a nemzetiségi kérdéstről elhangzott, mindig súlyos híró parlamenti beszédei is mutatják.

Szorgos részlettanulmányok hosszú sora előzte meg tehát az előttünk fekvő művet. Céljával a szerző az 1868:XLIV. tc. és az azon alapuló jogszabályaink bemutatását és ennek mintegy a bevezetéseként a magyarországi nemzetiségi kérdés az utolsó másfél század alatti történetének, mint hatályos jogszabályaink politikai háttérének részletes taglalását tűzte ki. E feladat elvégzéséhez minden elismerést megérdemlő felkészültséggel látott hozzá. Az egyes jogszabályok keletkezési történetének megírásánál lehetőleg az eredeti forrásokból: az országgyűlési naplókól és irományokból merített. A politikai háttér megrajzolásánál ezeken kívül nemcsak a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó legkiválóbb történetíróink és jogtörténészeink műveit használta, de nem egy elkallódott monografiát is kutatót elő a könyvtárak mélyéről. Kitérően ismeri nemcsak nagy államférfiaink és

vezető politikusaink nemzetiségi vonatkozású beszédeit és írásait, hanem a publicisztika legjavát is. Az egyes nemzetiségeinkkel kapcsolatos problémák közül mint erdélyi emberhez természetesen a román és szász vonatkozásúak állanak hozzá legközelebb és ezek tanulmányozását román és német nyelvismeretei is megkönnyítették számára. A többi nemzetiségre vonatkozó ismeretei főként a magyar nyelvű szakirodalomra támaszkodnak, de ezt nem gáncsként jellemezzük meg, mert hiszen alig képzelhető el, hogy egy tudós valamennyi hazai nemzetiség nyelvét bírja, vagy akár valamennyin legalább olvasni tudjon. A francia és német irodalomnak a nemzetiségi kérdésre általában tárgyaló standard munkáit éppen úgy ismeri, mint a magyar nyelvűeket, amiként sűrűn idézi a magyar nemzetiségi politikával hol elismerően, hol pedig elítélően foglalkozó nyugateurópai irodalmat is, helyenként cáfolva az utóbbi rosszindulatú vagy téves állításait. A magyar köz- és közigazgatási jogi, valamint politikai tudományok a nemzetiségi jogra és problémára vonatkozó korábbi és legújabb eredményeit természetesen éppen úgy értékesíti, mint a nemzetközi kisebbségi jog hazai és külföldi irodalmát. Ez a széleskörű olvasottság a kérdés színtélikus szemléletére képesíti a szerzőt.

Művét öt fejezetre és a fejezeteket szakaszokra osztja. Az első fejezet a magyar államnyelv bevezetéséről és a nemzetiségi kérdéstről szól. A második fejezet tárgya a nemzetiségi törvény megalkotása, a harmadikban nemzetiségi politikánkat ismereti a kiegyezéstől napjainkig. A negyedik fejezetben nemzetiségi jogunk alapelveit dolgozza ki, az ötödikben a magyarországi nemzetiségek tételes jogát mutatja be. Fejetegeit egy rövid utószó zárja le. Mellékletként az 1868: LXIV. tc., majd a 4800/1923. M. E. és a 8490/1940. M. E. számú minisztériumi rendeletek szövegét közli. A gazdag tartalom áttekintését és felhasználását a kötet végén található bő név- és tárgymutató, továbbá a feldolgozott törvények és rendeletek mutatója, valamint a tartalomjegyzék nagy mértékben megkönnyíti.

A magyar államnyelv bevezetése érdekében az 1790 és 1848 között tartott magyar országgyűléseken lefolyt és eléggé ismert küzdelmek után az azok eredményeként hozott nyelvtörvényeket (1791:XVI, 1792:VII, 1805:IV, 1830:VIII, 1836:III, 1840:VI. és 1844:II. tc.-ek) ismerteti a szerző. Nem elégszik meg e törvények tartalmának kivonatolásával, hanem — irodalmunkban először — jogászilag is rendszerezi rendelkezéseiket és külön-külön mutatja be a magyar nyelv helyzetét 1848 előtt a közoktatásban, az egyházi életben, a kormányzásokban, a helytartótanácsban, az udvari kancelláriában és kamarában, az igazságszolgáltatásban, a hadseregben és a törvényhozásban. Történetírásunknak egy régóta érzett hiányát küszöböli ki az unió előtti Erdély nyelvi és nemzetiségi kérdéseiről szóló fejtegetései. A szerző itt mindenekelőtt megállapítja, hogy Erdélyben a magyar nyelv századokkal előbb (1565-ben!) vált államnyelvvé, mint Magyarországon. Majd az 1790/1. évi erdélyi országgyűlésen megindult nyelvi harc egyes állomásai (1791: XXXI. tc., 1842. évi javaslat, 1847:I. tc.) ismerteti. A „Supplex libellus Valachorum” kapcsán helyesen mutat rá a concivilitas kérdése miatt felmerült szász román ellentétekre, valamint arra, hogy a románok az 1841—43. évi erdélyi országgyűlésen a magyarok segítségével remélték ezzel összefüggő sérelmeik orvoslását, akik Lemény román görögkatolikus püspök kijelentése szerint 1791 óta nem nyomták el a románokat, hanem ezek egyedüli elnyomói a szászok voltak. Aból a tényből, hogy a most említett országgyűlésen a szász követek az 1649:III. tc. alapján az erdélyi múzeumra vonatkozó országgyűlési határozattól megtagadták pecsétjüket, illelőleg ennek megadását az ellenvéleményük jegyzőkönyv-

bevételeit tették függővé, a szerző azt a következtetést vonja le, hogy ez a kisebbségvédelemnek olyan eredeti formája volt, amivel Tirolban és Morvaországban csak a XX. században kísérleteztek. Véleményem szerint azonban a régi erdélyi alkotmány sokkal messzebb ment, mint az 1918 előtti osztrák nemzetiségi jog, mert az Ausztria egyes tartományi gyűléseiben alakított nemzetiségi kúriák hatásköre meglehetősen szűk volt és mindössze bizonyos állások betöltésére s a nemzetiségi tanügyek referálására terjedt ki, míg a régi erdélyi jog szerint a három nemzet mindegyikének hozzájárulása, ami éppen a pecsét odaillesztésével történt, érvényességi kelléke volt az országgyűlési határozatoknak.

Magyarország 1848. évi nemzetiségpolitikai eseményeivel foglalkozva Mikó Imre helyesen állapítja meg, hogy kezdetben a nemzetiségek is hajlamosak voltak nemcsak a magyar állam jogi egységének, hanem a magyar nyelvnek, mint „nemzetiségközi diplomáciai nyelvnek” fenntartására és hogy az erdélyi rendek a szászok és románok hozzájárulásával mondották ki az úniót. Szerinte a Csehországból bejött pánszlávizmus, azután az osztrák kormány az önkormányzat kilátásbahelyezésével és az orosz intervenció miatt került a magyarság szembe a nemzetiségekkel. Ez azonban csak cum grano salis áll. Nem lehet ugyanis elégszer hangsúlyozni, hogy a szabadságharcban a magyarországi németek, románok és horvátok, a rutének, bunyevácok és vendek, sőt a szlovákok túlnyomó többsége is az ő jobbágytömegeiket is felszabadító Kossuth táborában küzdöttek az osztrák és orosz ellen, vagy legalábbis lojalisán viselkedtek, úgy hogy voltaképpen a nemzetiségi lakosságnak csupán kisebb része állott szemben a magyarsággal. Helyesen ismeri fel ellenben a szerző egyes nemzetiségeink egymásközti ellentéteit, így különösen a román és szerb érdekek összeütközését, mint például a karlócai szerb partriarcha vezetése alatt állott egységes görögkeleti egyházi szervezet kérdésében.

A kiegyezési kor nemzetiségi politikájának megítélésénél egyetértünk a szerzővel abban, hogy ennek belső ellentmondása egy következetesen átgondolt és végrehajtott irány hiányában állott. Még nagyobb hiba terhelte azonban a nemzetiségi pártokat, mivel azt az alkotmányos alapot, melyet a magyarság felajánlott nekik, kezdetben nem voltak hajlandók elfogadni, hanem a külföldi fajrokonoknál kerestek segítséget nemzeti célkitűzéseik megvalósításához és csak később követelték, önmaguknak ellentmondva, a nemzetiségi törvény végrehajtását. Egyetértünk a szerzővel abban is, hogy e korszak magyar kultúrpolitikusai tévedtek, mikor azt hitték, hogy a magyar nyelv megtanulása már a magyar érzést és gondolkodást is jelenti, noha nem a nyelv, hanem az életforma az, ami asszimilál. Iskolatörvényeink miatt azonban nemzetiségeink méltatlanul rágalmazták a magyarságot, mert azok számukra vesélyt nem jelentettek és mert rendelkezéseiket ma mindenki természetesnek veszi. Igazat adunk Mikó Imre ama véleményének is, hogy Tisza Kálmán érájának látszat intézkedései csak ártoftak a magyarságnak, mert a látszatok délibábos színe mögött céltudatosan folyt a nemzetiségek földszerzése, gazdasági elnyomás sohasem lévén Magyarországon. Maguk a nemzetiségi agitátorok is a rendkívül szabadelvű magyar törvények, a nemzetiségi képviselők pedig a mentelmi jog védelme alatt állottak. Joggal helyteleníti azonban a szerző e korszaknak a zsidó sajtó által szított sovinizmusát, a vezető rétege illuzionizmusát és a Tisza István által is elítélt értelmetlen tyúkszemrehágásokat, melyekkel szemben azonban a másik oldalon a nemzetiségek gazdasági és társadalmi megerősödése nemzetiségi politikánk javára billenti a mérleget. Az ellenzéki Mocsáry Lajos és Bartha Miklós, a miniszterelnök

Tisza István és a belügyminiszter Andrássy Gyula nemzetiségi politikájának értékelésében is egyetértünk a szerzővel. Erősebben kidomborítottuk volna ellenben azt, hogy nemzetiségeink egy része teljesen azonosította magát a magyar nemzeti állam eszméjével. Így például a szlovákoknál a turóczenmártoni és később a csehszlovák irányzaton, a Srobár és Hlinka csoportjain kívül megemlékeztünk volna az igen erős magyarbarát irányzatról is, amelynek Czambel Samu, a legnagyobb szlovák nyelvtudós volt a legmarkánsabb képviselője. A magyar politikai pártok a román és még inkább a szerb értelmiség körében is mindig találtak támogatókra, a németekről, ruténekről és bunyevácokról nem is beszélve. Nem voltak ezek renegátok, akiknek Jászaiék tekintették őket, hanem a nemzetiségek körében természetesen mély gyökeret vert hungarizmus megtestesítői. A felsőmagyarországi németek az erdélyi szászok, az ungvári rutén rada és a keleti tótok 1918. évi hazafias határozatait, melyekre műve legvégén a szerző is utal, szintén e hungarista irányzatnak megnyilatkozásai voltak.

1867-ben — helyesen állapítja meg Händel Vilmossal szemben a szerző — Magyarország sokkal több jogot biztosított nemzetiségeinek, mint amire ötven évvel később a trianoni szerződés kötelezte. Amennyire egyetértünk Mikóval abban, hogy az utóbbiak 54—60. cikkei nem lettek volna jogi akadályai az 1868:XLIV. tc. messzebbmértő rendelkezései hatályon kívül helyezésének, annyira nem tudjuk elfogadni azt a véleményt, hogy a Friedrich-kormány által kiadott 4044/1919. M. E. számú rendeletet végrehajtó miniszteri rendeletek „a gyakorlati életnek ma is útmutatásul szolgálnak”, feltéve, hogy „valamelyik későbbi hatályos jogszabállyal nem állnak ellentétben.” Jogilag ugyanis véleményünk szerint a helyzet az, hogy a 4800/1923. M. E. számú rendelet, a trianoni kor e legnagyobb jogalkotása nemzetiségpolitikai téren az általa részben módosított, részben hatályon kívül helyezett Friedrich-féle rendelettel együtt az annak végrehajtására szolgáló rendeleteket is tárgytalanokká tette. Legyen szabad itt megjegyeznünk, hogy Bethlen István és utódainak lojális kisebbségi politikáját valóban az elszakított magyarság sorsa feletti aggodalom is irányította, de nemcsak ez, mert — mint erre a szerző is utal — Magyarországon a kisebbségvédelem mindenkor „az államvezetés egyik alap gondolata” és „az alkotmányfejlődés eredménye”.

Az országgyűlés utáni nemzetiségi vonatkozású rendeletek és az úttörő 1941:V. tc. ismertetése közben a mű Teleki Pálnak a Kárpátaljai Vajdaságról szóló, valamint Hubay és Vágó nemzetiségi törvényjavaslatára is kitér. Az előbbinek a rutén nyelvet az államnyelvvé egyenjogúnak nyilvánító 4. §-ára nézve elfogadja Bölöny ama helytálló véleményét, hogy e szöveg azt a látszatot keltheti, mintha a rutén nyelvnek nem egyenjogúságát, hanem kizárólagosságát óhajtaná biztosítani a kárpátaljai területen. A Hubay-Vágó-javaslat alapvető tévedését pedig találóan abban jelöli meg, hogy a magyar „népcsalád” jogait még olyan mértékben sem biztosítja, mint a „népcsoportoké”. E sorok írójának azt a véleményét, hogy a bécsi magyar-német jegyzőkönyv a német népcsoporthoz tartozó egyes személyeknek, nem pedig a népcsoportnak biztosít jogokat, a szerző magáévá teszi.

Nemzetiségi jogunknak a szerző szerint három alapelve van: 1. a magyar politikai nemzet fogalma, 2. az állampolgárok egyenjogúsága nemzetiségre való tekintet nélkül és 3. Magyarország államnyelve. Ez utóbbi fogalom azonban nagyon színtelen; az 1868:XLIV. tc. 1. §-a szerint az államnyelv a magyar, még pedig „a nemzet politikai egységénél fogva”, tehát az 1. alapelveből kifolyóan.

A magyar nemzet fogalom történeti fejlődését vizsgálva a szerző az „anacionális” korban élt Szent István Intelmeinek híres helyét a Róma-eszmén kívül a bibliai tanítással és az Árpád-ház ősi népszervező és népolvasztó őstörvényeivel magyarázza. A magunk részéről egyszerűen a keresztyén erkölcsi tan lecsapódásának tartjuk. Werbőczy a Hármaskönyv alkalmazása szempontjából a köznépet valóban nem számítja a szűkebb értelemben vett „populus”-hoz, tágabb értelemben ellenben a populus nála a nem nemeseket is felöleli (II. rész, 4. cím, 1. §.) tehát a XVI. századbeli és a modern magyar nemzetfogalom között nincsen olyan szeges ellentét, amint azt a szerző is hinni látszik. A francia nemzetállam gondolatát fedő magyar politikai nemzetfogalom szembeállítását a németek és a német kultúrnationalizmus álláspontjára helyezkedő nemzetiségeink etnográfiai, „irracionalis és fatalista” nemzetfogalmával, valamint a nemzetiségi törvényünk értelmében vett nemzetiségnek „a nyelv által kifejezett etnikai közösségként” való meghatározása teljesen megegyezik a mi ismételtén kifejezett véleményünkkel. Helyesen írja a szerző, hogy az 1868:XXX. tc. értelmében nem ugyan a horvát nemzet, de Horvát-Szlavonország a magyartól különböző politikai nemzet volt.

Mikó Imre szerint az 1868:XLIV. tc. címében szereplő „nemzetiségi egyenjogúság” nem adja vissza világosan és egyértelműen a törvényhozó akaratát, aki egyetlenegy nemzetiséget sem akart közjogi egységnek, kollektív alanyként elismerni, hanem csak a nemzetiségi nyelvek használatának kérdését kívánta szabályozni, tehát nem nemzetiségi, hanem nyelvi egyenjogúságra törekedett, úgy hogy a nemzetiségi egyenjogúság csak az állampolgárok egyenjogúságát nemzetiségre való tekintet nélkül jelenti. Ezt pedig mint az emberi és állampolgári jogok minimumát határozza meg. Nyilvánvalóan erre a nézetünk szerint nem egészen indokolt véleményre alapítja azt a tételt, hogy a magyarság kultúrájának védelme és fejlesztése nem ellenkezik a nemzetiségi törvényekkel. A magyarság megerősítését, ezt talán felesleges hangsúlyozni, minden magyar ember természetesen szívből kívánja. A szorványokban élő magyar gyermekek anyanyelvükön való nevelését hatályban lévő törvényeink is lehetővé teszik, egyes vegyesnyelvű vidékeken a jobbmódú nemzetiségi lakosság között proletár sorsban tengődő magyarok felemelése egy nagyszabású állami szociális és földbirtokpolitika keretében addigi nemzetiségi jogszabályaink megváltoztatása vagy megsértése nélkül is lehetséges, vannak azonban olyan nemzetetértő feladatok is, amelyek elvégzése a társadalom hivatása, nem pedig az államé, ha nem akarunk letérni hatályos nemzetiségi jogunk útjáról.

„Magyarország államnyelvével” írva a szerző gondosan összegyűjtötte a király, az országgyűlés, a törvények és rendeletek, a kormány és az igazságszolgáltatás hivatalos nyelvére vonatkozó jogszabályokat, amelyek közül egyesek így a társországokban a horvát, Fiumében az olasz nyelvnek a többi nemzetiség nyelvénél kedvezőbb helyzetű biztosító rendelkezések ma persze csak jogtörténeti jelentőséggel bírnak. E vonatkozásban érdeklődésre jelenleg különösen a kárpátaljai területen az állam hivatalos nyelvét a magyart és a magyar-oroszt nyilvánító 6200/1939. M. E. számú rendelet 11. §-a tartja számot, amely a szerző szerint a nemzetiségi törvényen ejtett csorbát, noha a célt a magyar-oroszl nyelvnek az államnyelvvél egyenjogú hivatalos nyelvét nyilvánításával is el lehetett volna érni. A kárpátaljai nyelvkérdés kétségtelenül törvényhozási szabályozást igényel.

Tételestjogi részében a mű az 1919–20. évi kisebbségi szerződések rendszerét kötve a nemzetiségek szabadságjogaira, az állampolgárságra, nyelv és iskolai jogaikra, majd

azután az egyesületalakítási jogokra, a nemzetiség büntetőjogi védelmére és a német népcsoporthoz tartozó személyekre vonatkozó jogszabályainkat ismerteti, elemzi és rendszerezi.

Az élet, szabadság és vallásszabadság védelmére vonatkozó jogokról helyesen állapítja meg, hogy azok a magyar alkotmány fejlődésének folyamán mindig elismerést nyertek. A gyakorlatilag oly fontos állampolgársági jogszabályok közül különösen azoknak tartalmát adja, amelyek a visszacsatolt területek lakosainak honosságát szabályozzák, még pedig keletkezésük sorrendjében. Az egyes rendelkezések belső összefüggésük alapján való rendszerezés helyesebb lett volna. A magyar–szlovák állampolgársági egyezmény kapcsán kifejtett azt a véleményét, hogy az objektív és szubjektív kritériumok rendszere közül a nemzetiségről alkotott magyar felfogásnak az utóbbi inkább felel meg, mi is aláírjuk.

A nyelvi jogoknak nyolc szakaszt szentel. (Nyelvhasználat a magán életben, a törvényhatóságokban, járásokban, községekben, kérvényekben, a bíróságok előtt, a köztisztviselők nyelvismereite és nyelv használata, az egyházi bíróságok nyelvhasználata.) E fejezetek kiegészítik az állampolgársági jogokról szólókat. Senki még nálunk nem tárgyalta oly behatóan a nyelvijogot. Abban a reményben, hogy e kérdésre egy jogi folyóiratban még alkalmam lesz visszatérnem, az olvasó szíves figyelmét nem akarom azzal fárasztani, hogy Mikó Imre e száraz matériára vonatkozó egyes nézetéhez megjegyzéseket fűzök, hanem mindössze azt jegyzem meg, hogy az 1868:XLIV. tc. és a 4800/1923. M. E. számú rendelet közti antinomiákat nem lehet az utóbbi javára eldönteni, mert a nemzetiségi törvény erősebb jogforrás az utóbbinál. Szerzőnek Gratz Gusztávvval egyező ama véleményét, hogy az 1898:IV. tc. ott, ahol nemmagyar lakosságú községeknek adott magyar helynevet, egyetlenegy lépéssel sem vitt közelebb az egységes nemzeti államhoz, részemről osztom. A nyelvi jogok között foglalkozik a szerző a nemzetiségi állampolgárok hivatalviselésére és hivatásuk gyakorlására vonatkozó jogszabályokkal is noha ezek az állampolgárok egyenjogúságának elvéből következnek. Helyesebb lett volna ezeket más helyen tárgyalni a kongrua kérdéssel együtt, amely semmiképpen sem függ össze az egyházi bíróságok nyelvhasználataival, amellyel kapcsolatban ír rólok a szerző.

Egyike a könyv legsikerültebb részeinek a nemzetiségi iskolaügyről szóló. Azokkal a külföldi véleményekkel szemben, hogy a kiegyezés utáni törvényhozásunk letért az 1848. XXXVIII. és az 1868: XLIV. tc.-ek útjáról, a részletesen elemzett 1879:XXVIII. tc. tanulmányozásából kiténik, hogy e sokat támadott törvényünk az államnyelvnek ma mindenkinek magától értetődő tanítását a legnagyobb kimélettel vezette be a nemzetiségi felekezeti és egyéb iskolákban. Igen meggyőző e tekintetben az 1905. évi Lukács-féle rendelethől merített az az adat, hogy 1900-ban az ország lakosságának jó 40, az idegen anyanyelvűeknek pedig 83.2 százaléka nem tudott magyarul, 3343 nem magyar tanítványú népiskolából pedig 1340 nem tanította sikerrel a magyar nyelvet. Nagyon helyesnek tartjuk, hogy a szerző az ellenfeleink által agyoncsászárolt és olykor ideháza is tévesen megítélt Apponyi-törvényeket (1907:XXVI. és XXVII. tc.-ek) jogászilagossággal méltatja. Kimutatja az előbbi mérsékelt voltát, az utóbbira nézve pedig megállapítja, hogy az állam nemzeti jellegét kifejező nevelési irányzat és az ezt jelképező külsőségek nem sérelmei egy nemzetiségnek. Igen fontos az a közlése, hogy az 1907:XXVII. tc. alapján készült tanterv szerint a magyar nyelvet mint tantárgyat osztályonként átlag mindössze heti 2 óra 10 percben kellett tanítani!

Sajnálja ugyan, hogy Apponyi nem fogadta el a román Goldis ama javaslatát, amely szerint a tanítás az illető iskola tanítási nyelvének épségben tartásával történjék, de kiemeli, hogy a törvény nem érintette az iskolafenntartók tankönyvengedélyezési jogát és hogy a törvény egyes rendelkezéseinek hatálya már 1912 végén lejárt. Ezután az anyanyelvi hitoktatást a Lukács-féle rendelet hatályon kívül helyezésével az egész vonalon újból visszaállította 1797/1914 és 730/1915. számú Jankovich-féle rendeteket ismer-teti. A magyar nyelvet és irodalmat a középiskolákban mint tantárgyat bevezető 1883:XXX. c.-nél különösen a felekezeti iskolák előnyös megkülönböztetését domborítja ki. Az ugyancsak sokat támadott 1891:XV. tc. védelmében azt az alaptalan vádat, hogy a zsengekorú nemzetiségi gyermekeket a magyar nyelv tanulására kötelezték, a törvénynek az-zal a rendelkezésével erőltetni meg, mely szerint a kisdedóvodákban nincs helye tanításnak. Különben is a gyermekek foglalkoztatásának a magyar nyelv ismeretébe való bevezetésnek egybekötéséhez a törvény semmiféle szankciót vagy kényszert nem vett igénybe. A trianoni korra nézve helyesen állapítja meg, hogy a 4800/1923. M. E. számú ren-delet iskolaiügyi rendelkezései lényegesen többet adtak a nemzetiségeknek, mint a trianoni békediktátum. Ha a szerző helyesli Imre Sándornak azt a véleményét, hogy az okta-tásnak nem a nyelve, hanem a szelleme a döntő, úgy ezzel mi is teljesen egyetértünk.

Figyelemreméltó eredménye Mikó történelmi kutató-sainak, hogy a nemzetiségi érület büntetőjogi védelmének az egész világon a mi 1941.V. tc.-ünkben először megvalósí-tott gondolata Wesselényi Miklós első nemzetiségi törvény-javaslatában is benne volt már.

E sorok írója örül annak, hogy a bécsi német—magyar jegyzőkönyvről adott interpretációt a szerző minden vitás kérdésben magáévá teszi.

Végigpillantva előző fejtegetéseim Mikó Imre arra a helyes eredményre jut, hogy „nemzetiségi törvényünk és jogunk úgy fejlődött tovább, mint az élő fa, amelynek leszár-rad egy-egy ága új hajtások bomlanak ki rajta, de a törzs ugyanaz marad és a gyökerek ugyanabból az ezeréves ta-lajból szívják a fát életető nedveket.“ A nemzetiségi jogot alkotó magyar géniuszból örökövényűnek egyfelől az ál-lampolgárok összességét jelentő politikai nemzet fogalmát tartja, másfelől pedig azt, hogy a nemzetiségi jogok alanyai az egyes nemzetiségi állampolgárok, nem pedig a nemzeti-ségek maguk, amiben a francia felvilágosodás állambölcsé-letének hatását ismeri fel. Ugyanakkor azonban úgy véli, hogy az 1868:XXX, 1868:XXXIX. és 1868:IX. tc.-eink ta-nulsága szerint az önkormányzat gondolata nem volt össze-férhetetlen a nemzetiségi törvénnyel és a magyar állampol-gárok a politikai nemzet tagjainak egyenjogúságán túl ter-jedő viszonylataikban tényleg oly testületi önkormányzatok-kal bírtak, melyek a nemzetiséghez tartozók közösségi éle-tének kialakítását messzemenően biztosították. Az egyéni szabadság és állampolgári jogok tekintetében törvényhozás-unk nem tett különbséget a nemzetiségek közösségi életé-nek szabályozásánál ellenben különböztetett a történelem,

földrajzi helyzet, kulturális színvonal és nemzeti öntudat szempontjából. Minden néptörzsek közjogi egységgé nyilvá-nítása és kollektív népijogokkal felruházása csak a liberális nemzetiségi politika jogegyenlőségi álláspontjának a közös-ségi életre való vetülete lenne. Egyes nemzetiségek részére ellenben az egyéni jogokon túlmenő jogok biztosítását szük-ségelethez megfelelő módon elkerülhetetlennek tekinti. Mindezeket a tanulságokat nemzetiségi jogunk történetének tanulmányozása közben mi is levontuk és szívből örülünk, hogy szerzőnk oly szerencsésen fogalmazta meg azokat. Ha azonban véleménye szerint a magyar közjogi és politikai tu-dománynak be kell érnie azzal, hogy a tanulságokra rámu-tasson, úgy legyen szabad megjegyeznünk, hogy a jogpoli-tika, mint a lex ferenda tudománya tovább is mehet és egyes esetleg helytelennek talált jogszabályok helyett helyeseket hozhat javaslatba. Ha a jogtudomány vissza akarja nyerni azt a rangot, amellyel a természetjog korá-ban bírt és nem akar a politika egyszerű szolgálya lenni, úgy nem szabad lemondania arról, hogy gondolatokat ter-meljen ki a törvényhozó számára. Egy olyan eminenter poli-tikai jogra, amilyen a nemzetiségi jog, ez kétszeresen áll.

Találomra jegyzi meg a szerző, hogy amióta a nemzeti gondolat lett az államélet alapja, a nemzetiségi oldalon az agitátorok, magyar részről a sovíniszták lettek a hangadók de a Kárpátmedence nemzetiségi békéjét sem a magyar nemzeti állam rajongói, sem a nemzetiségi agitátorokból utódállambeli államférfiakká előlépett politikusok nem tud-ták megteremtteni. A helyes megoldás szerintünk csak azok-tól várható, akiknek a magyar nemzet iránti szeretete a bölcs mérséklettel párosul, akik Petrogalli Oszkár, a felvi-déki magyarság egyik korán elhunyt vezérének szavai szer-int meglehetősen szívvel érznek, de hideg fővel gondolkodnak.

Fenti megjegyzéseink széljegyzetek kívánnak lenni. Mi-kó Imre műve olyan értékes termésé közjogi és tudományos politikai irodalmunknak, hogy banális dicséretnek halmozása helyett komoly megvitátást érdemel.

A magyarországi nemzetiségi jognak ezután az első tu-dományos feldolgozása után a nemzetiségi kérdéssel foglal-kozó magyar jogi irodalom további nagy feladatok előtt áll. Magyarország és Erdély nemzetiségei 1790 előtti jogi helyzetének megírása jogtörténetészeinkre vár. A fentebb mondottak szerint de lege ferenda is foglalkoznunk kell a problémával. Nemzetiségi jogunkat a külföldi államok nem-zetiségi jogával összehasonlító jogtudományi alapon még egybe kell vetnünk. Ki kell mutatnunk, hogy a magyar poli-tikai és jogász géniuszt már a modern nemzeti mozgalom előtt mily példaadóan szabályozta a magyarság és a nem-zetiségek viszonyát; be kell bizonyítanunk, hogy nemzetisé-geink jogi helyzete a XIX. században és a XX. század ele-jén, mind pedig a gyakorlatban kedvezőbb volt, mint a leg-több európai államok nemzetiségeié és végül olyan nemzeti-ségi jogszabályokat kell előkészítenünk a háború utáni Ma-gyarország számára, melyek az állami érdeket és a nemzeti-ségek jogosult kívánságait összhangba hozzák. E feladatok megoldásánál Mikó Imre tudására és szorgalmára, képessé-geire és tapasztalataira még nagy szükség lesz.

K Ö N Y V S Z E M L E

BÁRDOSSY LÁSZLÓ MAGYAR POLITIKA A MOHÁCSI VÉSZ UTÁN. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda kiadása, Budapest.

A mohácsi vést követő, örvényekkel, szakadékokkal teli magyar történelmi korszakot már sokan megírták regényben, drámában, történelmi munkákban, de mintha az utóbbi esztendőkből kétszeres figyelmet szenteltek volna legkülönbözőbb szerzőink ennek a döbbenetes komor és súlyos magyar korszaknak. Martinuzzi Fráter György személye áll kétségtelenül a magyar történelmi tragédia középpontjában, ennek a Dalmáciából idevetődött, magyarrá vált, egyszerű szerze'csnek az alakja, akinek a „kályhafűtőből biboros” romantikus meséjét már ifjúkorunk egyik regénye élénk példázta s akinek titokzatos, szörnyű halála mint valami komor kriptai záróköve nehezedik erre a tragikumokban oly példátlanul súlyos és telidesteli magyar korszakra. Mohács után a szakadék mélységében, a mélyre hullottság és az újból felemelkedés erőfeszítésében kétségtelenül Trianon következik és a magyar gondolkodó fők szinte természetesen vonják meg a párhuzamot a két korszak között. Bárdossy a Trianon utáni fölemelkedés korszakának egyik vezető államférfia volt s így bizonyos, hogy könyvét kétszeres érdeklődéssel lehet forgatni s mindaz, amit a Mohács utáni évtizedekről megállapít, kétszeresen érdekes a részünkre.

Az, amit Bárdossy László a kötet bevezetőjében elmond, mélységesen átgondolt és kiérett történetbölcsélet, megállapításai olyan axiómák, amelyeket a gondolkodó fő és a tapasztalt államférfi, a történetíró és egyben a nemzet jövőjét, jövő útjait kutató tudós kalapál ki szinte szemünk láttára a forró anyagból. Örök időkre szóló elveket szögez le és ezeknek a tanúbizonyságával kíséri nyomon a Mohács utáni évtizedekben alakuló magyar történelmet, Fráter György rettenő küszködését két idegen világhatalom között a magyarság megtartásáért. Könyvének talán legértékesebb része a bevezető, amelyben megrajzolja a korszakot, a hátteret, hogy aztán ebbe beleágyazhassa nemcsak a magyar évtizedek történéseit, hanem a maga szigorúan exakt és tárgyilagos megállapításait is. Sokszor egészen vallomásszerűen hat az írás, amelyet papírra vet, az, amit a nemzetek determinációjáról vagy ha úgy tetszik, predestinációjáról mond, kétségtelenül fölülte áll a kutató elme „ciójának és egy magasabb isteni akarat sugalmazásait keresi és ezzel magyarázza az egyes eseményeket. A korszak új világot vajudik és Bárdossy mesteri tollal írja le ezt a vajudást. „A régi rend megrepedt falain, megíngott pilléreire átzengett a jövő” írja

bevezetőjében s érdemes feljegyezni ezeket a sorait: „Szellemiekben is olyan volt a nyugati keresztény világ képe, mint a viharkorbácsolta tó. Ezer színt játszott pokoli mélységek vak feketeségéből a hullámok taraján felcsillanó hófehérig. A meghomlott hullámok fölött úgy világított Erazmus bölcsesége, mint sápad hold Walpurgis éjjelén. Nem volt még korszak, amelyben annyi fékevesztett hatalomvágy és kapzsiság, kíméletlen önzés, szemérmellen árulás és hűtlenség kavardott volna össze a megújulás ujjongó vágyával. De ez a vágy a vélt vagy igazi bűnök üldözésének vak fanatizmusában maga is ehent a kegyetlenségig...” A tengerentúli új világból kegyetlenségben megacélozva, gazdag zsákmánnyal térnek vissza a conquista-dorok, de a bő áradás, Bárdossy megállapításai szerint, „csak nyomorúságot és romlást hozott, annak bizonyosságként, hogy nem a rablott kincsek, csak a munka eredménye termékenyít és gazdagít”.

A történetbölcsész örök elvek és igazságok fényében látja a történe-séket, úgy is mondhatnánk költőien és alkalmazkodva Bárdossy stílusának szánnyalásához, hogy „a csillagok örök fényében”. Mert Bárdossy nem egy helyen emelkedik a költészet magasságába, mikor a korszakot festi s ezzel egyáltalán nem árt a kötet tudományos hitelének, sőt aláhúzza, megerősíti azt. Érdemes a történetbölcsész szemével megfigyelni, miként mond önmagának ellent a kereszténység, amikor felbomlik belső egysége és a francia király szövetséget köt a török császárral, tehát annak a pogány világnak a fejével, amely ellen a keresztény Európa küzdeni akar. Mert a jelszó a keresztény Európa küzdelme a pogány világ ellen, de ugyanakkor a francia király kapcsolatot keres a portával és Bárdossy nyílt megállapításai szerint így „Ferencnek része volt az 1526. évi hadjárat megindításában, amely Mohácsra vezetett”. Később pedig a császár és a protestáns fejedelmek egymás ellen hadakoztak, a pogány világról egyszerűen megfeledkeztek és a magyar nemzet a két világhatalom, a pogányság és kereszténység között, mintha két malomkö közé került volna. És ez volt a nemzet sorsában a legrette-netesebb.

Érdemes itt leszögezni azokat a megállapításokat is, amelyeket Bárdossy a történelmi fejlődés és történelmi helyzettel kapcsolatban megfogalmaz. Így hangzanak:

„A népek számára a történelmi fejlődés terem helyze'eket. Minden népnek, a nagyoknak ép úgy, mint a kicsinyeknek, egyformán számot kell vetniük azzal, hogy a fejlődés hol, milyen erőket dob fel, milyen lehetőségeket

nyit, milyen akadályokat állít. Még a legnagyobb és legerősebb népek sem szabhatnak életüknek egyedül irányt, már csak azért sem, mert a fejlődés bennük is végbemej; az ő belső erőiket is folytonosan alakítja anélkül, hogy ebben céltudatos emberi akaratnak döntő része lehetne. (Itt ismét a magasabb elrendelésben való hit bukkan fel Bárdossy megállapításai-ban.) Minden, ami valamely néppel és körülötte történik, számtalan pontról induló erő szövedéke. Olyan erőké, amelyek a nép életterén belül és olyanoké, amelyek ezen kívül fakadnak. Még jó, ha nemzet az életét determináló belső és külső erők változó tömegéből csak néhányat is tartósan kormányozni képes. De ezzel is alig módosíthat azon a helyzeten — legalább is lényegesen nem — amely a többi erő működésének eredménye. Ez azt jelenti, hogy minden nép ahhoz a helyzet-hez van kötve, amelybe történelmi fejlődése állítja. Átalakul aszerint, ahogyan a belső erők és a külső körülmények viszonya módosul. De amíg egy-egy konstelláció tart, a nemzet Münchenhausen módjára éppen úgy nem emelheti ki magát belőle, mint ahogyan nem ugorhatunk ki a bőrünkbelől...”

Ebbe a történetbölcséle'be ágyazza bele Bárdossy László Fráter György súlyos korszakát, azt a korszakot, amidőn a magyar nemzet több részre szakítva is küzdött helyéért és egységéért. Az már az ember török tragédiája — Madách fölséges Tragédiája ezt mindenkinél szebben megénekelte —, hogy az eszmei célkitűzések szinte együtt haladnak az ember legaljasabb ösztöneivel, a rablás és gyilkolásvágygal és ez a párhuzamosság nemcsak a két korszakban, hanem minden emberi korszakban szinte törvényszerűen viszszaér, az ember minden felséges eszmét a sárba ránt, megtapos, hogy vértanuk más oldalon meghalljanak éret-tük és megnesemesítsék őket. A közép-kor kereszties hadjárait is ott kísérte a sátáni rablásvágy, a pogányok elleni küzdelem korszakában játszódtott le a Sacco di Roma szörnyűsége és Krisztus újra és újra meghal az emberiségért a keresztén...

S ebben az általános emberi tragédiában harcolja a maga külön harcát a magyar nemzet. A Mohács utáni korszak sötét vergődéseinek végén Fráter György titokzatos és kegyetlen halála áll; a nemzetét féltő és nemzete javát akaró férfúnak orgyilkosok törétől kell elpusztulnia, ezer gyanúsítás és félre-értés közepette. Fráter György ide-oda cikázó diplomáciájában is egyenes vonalat követ; csak nemzete javát tartja szem előtt. Bárdossy szavaival: „A szél járásához alkalmazkodó vitorlás rajzol ilyen zezugos vonalat a víz tük-rére, de azért a célhoz hű marad.”

A történet vége persze Fráter György sötét tragédiájába fullad. Megint Madách jut eszünkbe, aki a szakadék szélére jutott ember elé a hitet állítja: Küzdj és bízza bizzál. Vajjon befejezhetette volna-e másként ezt a könyvet Bárdossy László, mint ezekkel a szavakkal:

„Az óriás körül ágáló perc-emberek nem értették meg, talán nem is látták a célt; de az életformákat, amelyeket a politika számukra teremt az ő mértékükhöz kell szabni...”

Amíg nem jön egy új nemzedék, amely felveszi az elejtett zászlót...”

Csuka Zoltán

UNGARN UND DIE NACHBARVÖLKER.

A Magyar Balkánbizottság megbízásából kiadta: Gál István — Budapest — Danubia kiadás.

A német nyelvű könyv 13 értekezést tartalmaz. Miskolczy Gyula bevezető értekezése után az egyes dolgok után lehatóan foglalkoznak a magyarság és a történeti Magyarország területén vagy annak közvetlen szomszédságában élő népek kapcsolataival, főként művelődési tekintetben. Külön értekezés foglalkozik a magyarság és az újjörögök, a magyarság és a bulgárok, a magyarság és a törökök történeti kapcsolataival, jóllehet ezek a népek manapság nem élnek közvetlen szomszédságban a magyarsággal. A magyarság és a németység kapcsolataival Pukánszky Béla foglalkozik, a magyarság és a lengyelek történeti kapcsolatairól Divéky Adorján értekezése szól, míg Angyal András a magyarság és a csehek történeti viszonyát vizsgálja meg; a magyarság műveltségközvetítő szerepét a szlovákság felé Sziklay László, a rutén nép felé Bonkáló Sándor, a szlovének felé Pável Ágoston, a horvátok felé Hadrovics László, a szerbek felé Csuka Zoltán, a románok felé pedig Gáldy László méltatja, míg a magyarság és az újjörögök történeti kapcsolatairól Horváth András, a magyarság és a bolgárok, valamint a törökök között az idők folyamán kiépült szellemi és politikai kapcsolatok történeti hátterét és bizonyítékait Szilády Zoltán, illetőleg Rásonyi László értekezései gyűjtötték össze. A könyvet Glaser Lajos térkép-melletei díszítik és gondosan összeállított névmulató, az értekezések szerzőit bemutató felsorolás egészíti ki, míg az egyes értekezések után az értekezés tárgyát illető szakirodalmi munkák gondos felsorolását találjuk. — Az értekezések olvasása azt az érzést kelti az olvasóban, hogy a különböző című és tárgyú értekezések egyetlen, egységes elgondolás alapján nyugvó műnek összefüggő fejezetei, amelyeket a kompozíció egysége, a munka szerkezetének ereje tart szorosan együtt, — ez az egység és szerkezeti erő pedig nem más, mint az évszázadokon keresztül szüntelenül ható, alkotó és közvetítő

magyar szellemiség. A könyv hiányosságai ellenére is hézagpótló munka kultúrtörténelmi irodalmunkban, a magyar szellemnek alakító, az egész Kárpátmedencét betöltő, a medencén túl is állandóan ható, a magyarság nyugat és kelet-dél kultúrkörei között tapasztalható közvetítő szerepéről, mindezek vizsgálatából következtetésképpen levonható magyar szupremácia jogosságának bizonyításáról ez az első összefoglaló munka az európai történeti irodalomban. — Az értekezések legjellemzőbb vonása a tárgyilagosság. Ennek megállapítására a szakirodalomban jól ismert szerzők annál is inkább igényt tarthatnak, mert cikkeik tulajdonképpen csupán a modern történettudomány módszerei által leszűrt és bizonyított adatokat és megállapításokat tartalmaznak s vitát ott sem vetnek föl, ahol a fölvetett kérdések szembeállításra kétségtelenül a szerzőink felfogásának kedvezne. Az adatok főként irodalmi, itt-ott egyéb szellemtörténeti adatok, a bevezető értekezésein kívül ugyanis egyik értekezés sem tér ki azokra a politikai vonatkozásra, a szomszédos népek társadalmi s a szomszédos államok szervezeti kialakulását és történeti fejlődését érintő, magyar hatásokra, amelyek sokszor végérvényesen irányt szabtak a magyarsággal szomszédságban élő népek állami élete fejlődésének; így például nem látjuk kellőképpen megvilágítva a magyarság szerepét a román állam megalakulása s későbbi fejlődése tekintetében s hiányoljuk az újabb mindinkább emlegetett szlovák-magyar vérközösség elfogadható bizonyítékainak felsorolását s méltatását is. — A bevezető értekezés a történeti Magyarország geopolitikai helyzetét határozza meg, majd a magyarság s a magyar néppel területi vagy szellemi (történeti) szomszédságban élő népek között századok alatt kifejlődött és ma is kimutatható szellemi kapcsolatok politikai alapjait s történeti vonatkozásait foglalja össze. Miskolczy Gyula kimutatja, hogy a magyarság művelődéstörténeti feladatát: a nyugati kultúra közvetítését kelet s dél felé a szomszédnépek politikai fejlődését és szellemi életének irányát végkép meghatározó magyar államrend megszületése után tüstént megkezdte, ez a közvetítés azonban sohasem volt szolgai tevékenység, hanem a teremtő magyar géniusz és átalakító szellemiség önálló munkája. A nyugati keresztény szellemiségnek közvetítése a Magyarország határain túl élő népek felé azonban sohasem jelentett politikai terjeszkedést a magyarság részéről, éppen ezért volt őszinte és igazi szolgálat. Részletes ismertetést kapunk a bevezető értekezésben a középkori magyar állam s a déli népek kapcsolatáról, általában a magyar politikai és szellemi befolyás mindig fejlődést jelentő kultúrális és gazdasági hatásáról a Kárpátmedence népeire s a Kárpátmeden-

cé szomszédságában élő nemzetekre. Kétségtelen, hogy a román és szerb műveltség alapjait — magyar kultúrhatalások alatt — a magyarországi románság és szerbség rakta le. — A magyarság legsúlyosabb történeti megpróbáltatásai közepette sem feledkezett meg európai hivalásáról, amelyet mindig a vele szomszédságban élő népek javára kívánt betölteni, — jóindulatú s őszinte szomszédságát Kossuth konföderációs elgondolásában is felismerhetjük. — Pukánszky Béla a magyarság s a nagy nyugati szomszédnép: a németység ezer esztendőes kapcsolatáról írt tartalmas értekezést, amelyben kimutatja, hogy a német-magyar szellemi kölcsönhatás sohasem volt egyoldalú, a magyarság nemcsak az elfogadó tanítvány szerepét játszotta a németiséggel szemben, hanem — különösen a legutóbbi vizsgálatok eredményei bizonyítják ezt — adott is a németiségnek s a nyugati népeknek, a maga teremtő szellemiségével pedig értékesen hozzájárult a nyugati szellemiség kialakításához. A középkori magyar művészek, építőmesterek külföldi szereplése, a német egyetemeket látogató magyar diákok száma, az ott tanító magyar származású tanárok tevékenysége, a magyar zenészeknek s általában a magyar művészeknek a középkortól fogva a mai napig német földön is (és Nyugat-Európában bárhol!) megtalálható eredményei fényes bizonyítékok a magyar szellem teremtő ereje mellett.) A XVIII. század végén oly nagy volt a göttingi magyar diákság száma, hogy L. A. Schläzer tanár 1798-ban — tekintettel magyar hallgatóira — egyetlen előadásai keretében a magyar történelemmel is behatóan foglalkozott. — Pukánszky Béla értekezésének rendkívül értékes megállapítása, hogy a nyugatról eredő szellemi áramlatok sajátos magyar vonásokkal bővülve s áthatva terjedtek el Magyarországon s a Kárpátmedence körül, különösen messze keleten és délen, de így jutottak vissza nyugatra is. Gondoljunk a Mátyás-korabeli korai humanizmus nyugateurópai jelentőségére. — A magyarság kultúrközvetítő szerepe a szlováksággal kapcsolatban is nyilvánvaló. Sziklay László fejtegetésai szerint az ősszlovákság vallási ingadozásának kelet és nyugat között kétségtelenül a magyarság megjelenése, illetőleg a magyar állami rend végleges megszilárdulása vetett véget s a magyar nép erős és határozott nyugati (római) kapcsolatai a keresztény szlovákság szellemiségének is határozott utat mutattak s a fejlődés csakhamar Rastislav igyekezetén, — azon a törekvésen, amely a szlovákság vallási s szellemi fejlődését Róma helyett Bizánc felé kívánta irányítani. A magyarság s a szlovákság művelődésének fejlődése, különösen irodalmi tekintetben, azonos úton halad a 11. századtól fogva. Ezt a közös utat legelőször a

19. században a kulturális pánszlávismus köntösében megjelenő Kollár János és Stur Lajos igyekeztek szétválasztani vagy keresztelni, ez a tulajdonképpen politikai eredetű mozgalom azonban nem volt képes megsemmisíteni a magyarság hatását a szlovák szellemiségre s így a két nép politikai szétválása csak az első világháború után következett be. A magyar-szlovák szellemi közösség jelei ma is felismerhetők, a népzene s a népművészet mellett a szlovákok között elterjedt Ady-kultusz s a jelenkori magyar írónak a szlovákok részéről tapasztalható megbecsülése tanúsítja ezt. — A XVI. században a galíciai nyomortól és nélkülözéstől Magyarországra üzött, kulturális igényekkel egyáltalában nem rendelkező, politikai vagy társadalmi szervezetséget nem ismerő rutén nép beköltözése után az orosz néppel minden kapcsolatot megszüntetett s készségesen elfogadta a magyarság gazdasági, politikai és művelődési befolyását. — A magyarságtól nyelvben, vallásban és szokásokban egyaránt különböző rutén nép politikai lelkeség tekintetében mindig közel állott a magyarsághoz, részt vett a magyar szabadságküzdelmekben s okosan felismerte azokat a gazdasági érdekeket, amelyek sorsát a magyar sorssal elválaszthatatlanul összekötötték. A magyarból átvett népdalokkal s a rutén nyelv szerkezetének magyaros vonásaival bizonyítja Bonkáló Sándor, hogy a rutén lélek mindig nyitva volt a magyar kultúrértékek befogadására s jövője, boldogulása feltételeit mindig szívesebben kereste az alföldi tájakon, mint a Kárpátokon túl, keleti vidéken. — A szerb szellemi életre gyakorolt magyar hatás megnyilatkozásait s bizonyítékait foglalja össze Csuka Zoltán kitűnő értékezése. Kétségtelen, hogy a nyugati szellemiséget a magyarság közvetítette a szerb nép felé, különösképpen magyarországi születésű, magyar iskolákban nevelődött, magyar főiskolákat s egyetemeket végzett szerb anyanyelvű s szerb nemzetiségű egyéniségek közreműködésével. A 15. századtól fogva, nagyobb tömegben a „nagy beköltözés” (1690) óta Magyarországon élő szerbség szellemi életének megnyilatkozásai kétségtelenül a magyar műveltségben gyökereznek. Különösen irodalmi sikon látható s kísérhető nyomon a magyar szellem hatása a szerb művelődésre, a magyar szellem áldozatosságát pedig főként szerb kultúrintézmények felállításában és a szerb szellemi törekvések ápolásában fedezhetjük fel. A magyar állameszme sok szerb egyéniséget megejtett, a szerb irodalom s népdal — a nép jelképek talán legösszintébb megnyilatkozása — pedig őszinte szívvel keresett mindig irodalmi méltatásra s megéneklésre alkalmas legendás hőskéket a magyar történelemben. — A szerb szellemi élet központja sokáig a magyar főváros

volt, a múlt század nyolcvanas éveiben azonban délibb központot keres a szerb szellemiség. — A szerző megállapítja, hogy a sok politikai ellentét századok folyamán sem volt képes a magyar és szerb szellemi kapcsolatok kiépítésének lehetőségeit végképpen lerombolni. — A románságnak szellemi életére egyik délkelet-európai nép sem gyakorolt oly mély hatást, mint a magyarság. A román művelődés kifejlődése kétségtelenül a magyar szomszédságnak köszönhető, annak a véletlennek, hogy a román nép négy ágazata közül éppen az az ágazat kerül a magyarság szomszédságába, amely az államalakító erőt hordozta magában s kiemelte a románságot ősi, pásztorkodó életkereteiből. Arról az ágazatról van szó, amely a Balkánról a 12. és 13. század fordulóján a folyvást növekvő szláv terjeszkedés nyomása következtében Fogaras és Szeben hegyeibe menekült s védelmet keresett az akkor már erőssé fejlődött s a bevándorlókat szívesen fogadó magyar állam keretei között. A 13. században még nem lehet román államról beszélni, az első okiratilag bizonyítható kenézségek és vajdaságok a magyar határvédelmi szervezetekből alakultak ki. A középkorban a Kárpátok keleti és déli szegélyén láncolatos magyar települések helyezkedtek el. Ezeknek a telepeknek gazdasági életrendszere a részes intézményben gyökerezett, amelyre a román „rázes” elnevezés utal. Az államberendezést is a vajdaságokban élő magyaroktól tanulták meg a románok, akiknek első fejedelméi a magyar király vazallusai voltak. Az erdélyi románok életét a magyar életformák jelentősen átalakították. A társadalmilag tagozatlan románság közül a háborus érdemek folytán magyar nemességet kapott kenézek és vajdák felvették a magyar nemesi életformát, míg a nép legnagyobb része megmaradt jobbágy-nak. Kétségtelenül magyar közvetítéssel jutott el a románsághoz a nyugati kultúra a román írásbeliség megteremtése révén, magyar emberek közvetítésével jelennek meg Erdélyben az első

román nyelvű könyvek s I. Rákóczi György erdélyi fejedelem fordította 1648-ban először román nyelvre az Új Testamentumot. — A nyugati szellemet közvetítették az ortodoxia babonáságában élő románság felé a protestáns zsoldárok fordításai is. Az 1735. esztendő határpontot jelent a román tudat fejlődésében, ekkor hirdette meg Junocenc Micu-Klein görögkatolikus püspök a római eredet mítoszát, a dá-kóromanizmus elméletét. Érdekes a szerzőnek az a megállapítása, hogy a románok ezt a romantikus eredetelméletet, amely a magyar befolyást a románoknál mindinkább háttérbe szorította, tulajdonképpen az antik világgért féltelenül lelkesedő magyarországi humanistáktól vették át. — Magyarországon tanult román tanítók mentek Moldvába és Havasalföldre, ahova magukkal vitték a dá-kóromán elméletet. — A fogarasi román iskolát, Lorántffy Zsuzsanna alapította. — A román irodalom is magyar nyomokon, főként fordítások révén, indult el, miként a román színjátszás is a magyar színművészetől kapott legelőször ösztönzést. Az első román újság megjelenését és fenntartását Széchenyi István támogatta. A román irodalom mind a mai napig magán viseli a magyar ráhatás nyomait. — Az értekezések mindegyike arról győzi meg az olvasót, hogy a Kárpátmedence magyarsága mindig lankadatlanul teljesítette európai történelmi hivatását, illetőleg vállalta a nyugatról kelet és dél felé való szellemi közvetítés, kiegyenlítés, termékenyítő átalakítás rendkívül nehéz és sokszor hálátlan szerepét. A könyv főként tárgyilagossága és modern tudományos szemlélete miatt megérdemelné, hogy a helyes felvilágosítás céljából több európai nyelven is a Magyarországon élő nemzetiségek nyelvén azonban feltétlenül megjelenjen, de legalább az egy-egy szomszéd népről szóló egyes értekezéseket külön-külön füzetek alakjában kellene kiadni, a nemzetiségi keretek között Magyarországon is élő nép saját anyanyelvén. DR. MINDSZENTI BÉLA

S A J T Ó S Z E M L E

TERMÉS (Kolozsvár, 1943., téli kötet.)

A Termés az elmúlt évben ankétet rendezett, amelyen Kós Károly az erdélyi három nép együttléséről is az igazi erdélyi szellem mellett hitet tevő megállapításokat tett. A bukaresti Timpul c. napilap január 7-i számában dr. T. Vescan egyetemi tanár „Az erdélyi szellem.” címmel figyelemreméltó észrevételeket tett Kós cikkével kapcsolatban s e cikkből idézi a Termés a következő sorokat: „Az igazi erdélyiek nem különülnek el egymástól soványsza magatartásban, megértik egymást a valamennyiük részére kijáró jogok dolgában, amint így éltek a múltban is, századokon át, a legkifogástalanabb összhangban, függetlenül az egyes korszakok hiva-

talos felfogásától még akkor is, ha kisebb csetepaték, családban is előforduló, de általános szempontból lényegtelen összecsúszások időről-ídrő bizonyos elhúzóulást idéztek is elő az erdélyi népek természetes kapcsolataiban.”

„Az erdélyieknek... van egy kötelességük; minthogy a történelmi döntések egyelőre nem tőlük függenek, rá kell mutatniok erélyesen mindazokra a megnyilatkozásokra — bárhonnan erednek, innen, vagy túlról, románok részéről vagy sem, legyenek bár régiek vagy újak, erdélyiek vagy idegenek — amelyek Erdély igazi lelkiségét képviselik.

Ebben a feltáráásban mintául kellene venni Nicole Balcescu gondolatait, Kos-

suth néhány tárgyilagos tanulmányát. Rebrenau, Nagy István, Aron Cotrus és Spectator néhány frását, szüntelenül remélve, hogy lassan újra feltámad az igazi erdélyi szellem és szót emel mindazoknak a megnyilatkozásoknak a támogatására, amelyek nyilvánvalóan ezt a célt szolgálják.

Igy ítélvén meg a dolgokat, úgy tűnik, hogy Kós Károly nyilatkozata, amelyet a „Termés” című kolozsvári folyóirat őszi anketján tett, az erdélyi sors legjobb útjára mutat.

A Termés a cikk idézete után a következő megjegyzést írja: „Az az őszinte hang, ami Vesceán cikkében megnyilvánul, bizalommal tölt el bennünket és arra készít, hogy a szálát ne hagyjuk elszakadni, hanem azt a tárgyilagosság alapján és a magyar-román együttműködés szellemében tovább erősítsük.”

DEUTSCHES VOLKSBLATT (1944. apr. 16.) Baráth Tibornak ez évben megjelent könyve: Az országepítés filozófiája a Kárpátmedencében érdeklődést és ellenmondást is váltott ki a hazai német sajtóban. A Südosideutsche Rundschau márciusi számában V. Lorenz részletesen foglalkozik vele (Assimilation oder Aussiedlung cím alatt, s cikkét teljes egészében átveszi a Deutsches Volksblatt. (Eine magyarische Geschichtsphilosophie.) A könyv történeti részét csupán ismerteti, a politikai következtetéseivel azonban szembe száll. Baráth a beköltözött nemzetiségeket segítő népeknek tartja: azért jöttek a Kárpátmedencébe, hogy végezzék azokat a funkciókat, amelyekre a magyarság kevésbé alkalmasnak látszott. A magyarság azonban képessé vált elvégzésükre, az idegen népiségnek, nincs tehát értelme tovább. E területen csupán egy belső hatalom, a magyarság uralkodhat, s mindent el kell hártania, ami ennek ellenszegül. Viszont a nemzetiségek öntudata oda fejlődött, hogy többé nem tűrnie semmiféle politikai jogkorlátozást. Az ellentét feloldása asszimiláció és telepítés. A magyarságnak gyorsan fel kell szívnia az asszimilálható elemeket, az asszimilációra nem hajlandókat pedig ki kell telepítenie s helyükbe plántálni a külföldi magyarokat. Baráth nem asszimilálhatónak tartja a zsidókat és a görögkeletieket (szerbeket, ruszinokat és részben a románokat.) Egy jegyzetében közéjük sorolja a németeket is; a Kárpáttól keletre — írja — a magyar fegyverek az anyaországnál nagyobb területet foglaltak el, így óriási lehetőség nyílik a németek, ruszinok és zsidók repatriálására.

Ez a pont hívja ki az ellentmondást. Szembe szegezi Lorenz a magyar hivatalos politika mindenkor hangzottatott álláspontját, először hogy a magyar államnak semmiféle területi és politikai céljai nincsenek keleten, másodsor, hogy csupán csekély számú biztosító csapat vesz részt a keleti hadjáratban. Hivatkozik Bárdossy és Kállay miniszterelnökök nyilatkozataira, hogy ők nem-

csak történeti adottságnak tartják a magyarok és németek együttélését, hanem a jövő céljaira is szükségesnek. — Baráth azzal is indokolta az asszimilációra nem hajlandó nemzetiségek kitelepítését, hogy önálló állam alapítására törnek. Erre azt hozza fel Lorenz, hogy a magyarországi németek sohasem gondoltak ilyesmire, s eddig is csak a szerbek, románok és szlovákok váltak le a magyar állam területéből ott, ahol fajuk államával szomszédságban éltek. Ilyen leválás a németekre „már földrajzilag is lehetetlen”. (Lorenz mellőzi a Burgenland említését.) Lorenz azonban nemcsak a németek, hanem általában a hazai nemzetiségek kitelepítését is oktalannak, indokolatlannak s az eddig követett magyar nemzetiségi politikával ellentézőnek tartja.

Igy áll szemben Baráth és Lorenz felfogása. Vitájuk és érvelésük több pontját idejét múlttá tették a gyorsan változó események. (S ez lesz a sorsa számos siető, pillanatnyi körülményekre építő megoldásnak.) Kettőt azonban leszűrhetünk Lorenz cikkéből: a kitelepítésnek, mint a nemzetiségi kérdés megoldásának az érdekeltek mindig és mindenütt ellenmondanak, s erről a hazai németiség sem akar tudni. Álláspontjuk változatlanul ez, amint erre a Láthatár más alkalommal is rámutatott: Itt voltunk és itt maradunk.

NÁNY BÉLA

DONAUEUROPA. (Zeitschrift für die Probleme des europaischen Südosten.) Ungarischen Worte zur donaueuropaischen Zusammenarbeit: M. Wesselényi's Plan für die Föderalisierung der Donaumonarchie.

Báró Wesselényi Miklós a magyar reformkor egyik legnagyobb embere. Mint az országgyűlés ifjúági vezére az 1832—36. évi országgyűlésen követelte a szólás- szabadságot és a sajtószabadságot. Politikai működéséért számúzik, számúzetésében írta meg „Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében c. tanulmányát. Ebben a tanulmányban megmondja Wesselényi, hogyan védekezhet a Monarchia Oroszország egyre növekvő pánszláv törekvései ellen: Kéri a Monarchiában lakó négy nagy nemzetiség, német, magyar, olasz és lengyel szabadságát. Ő veti fel először a duma szövetség gondolatát az európai politikai irodalomban. 1848-ig a Habsburgok vezetésével szeretné ezt a szövetséget létrehozni. A szabadságharc után szakít a Habsburg-házzal és egy hatalmas állam-szövetség létrejöttét szeretné, melynek középpontja Magyarország.

Mi ellen kell védekeznie Európának? Kéri Wesselényi tanulmányában. Először is Oroszország ellen. Wesselényi szerint Oroszország hatalma inkább szellemi természetű, mert nemzeti és vallási rokon-szenven alapul. Szellemi erőt azonban nyers erőszakkal, fegyverrel megtörni nem lehet. Hogy terjeszkedésének gátat lehessen vetni, a szlávoktól és vallásuktól erősen különböző nemzetiségeket kell újukba állítani. Ezeket a nemzetiségeket azután kötelesség egész Európa segíteni.

Védekezni kell Európának még a forradalmi törekvésekkel szemben is. A for-

radalom szintén szellemi hatalom. Fegyverrel ideig-óráig leverhetik, korlátok kö-zé szoríthatják, de legelső alkalommal széttöri bilincseit és hatalmasabb lesz, mint valaha. Legbiztosabb eszköz a forradalom megakadályozására, megadni a népeknek az alkotmányos szabadságot.

A német nép az, akit a szláv tömegekkel legeredményesebb módon szembe lehet állítani. Mennyisége, műveltsége, egyénisége, mind képessé teszi őt arra. Egyetlen nagy hibája van, nem egyéges. Az államilag szétválasztott németeket egy szellemi egészbe kellene tömöríteni, akiknek csak az összesség java és fejlődése lebeg szemük előtt. Az így megerősödött egységes német népek senki sem állhatnak ellen, megöröme rajta a forradalom ereje is.

A német után legfontosabb nép a magyar, akit az oroszoknak és a forradalomnak ellene lehetne állítani. A magyar védőfal-ként szolgálhat Németország és Európa számára, de csak azon esetben, ha alkotmánya megmarad és nemzetiségében megerősödik. Ova intő Wesselényi azokat, akik hazájuk érdekében elnémetesítő munkát folytatnak Magyarországon, mert ezzel sokkal többet ártnak, mint használnak hazájuknak.

Ajánlatos az uralkodóháznak, mint német hatalomnak, az egész német nép érdekében csatlakozni, de mint magyar és olasz királynak kötelessége ezen népek nemzetiségét tiszteletben tartani és erősíteni.

Kéri az uralkodóházat, ne sértse meg a magyar alkotmányt, sőt adjon azt a többi országnak is. A Monarchia következő országnak lehet alkotmányt adni: 1. Lombardiának; 2. Ausztriának; Stájerországnak, Tirolnak; 3. Krajna és Karintia; 4. Cseh- és Morvaország; 5. Galícia, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia.

Közös jóakarattal és áldozatkészséggel kereskedelmi kapcsolatokat lehetne létrehozni ezek között az államok között. És ha a népek látják, hogy mindenki érdekeit egyformán szem előtt tartják, alkotmányukat meg nem sértik, belátják, hogy nincs miért Oroszországhoz fordulniok, mert ilyen szabadságot ott sem remélhetnek.

Ha ez a szent alkotmányos szövetség már fennáll, mikor a török birodalom összeomlik, akkor remélhetjük, hogy Bysanc egy keresztény ország fővárosa lesz. Görögországban újra a görögök lesznek az urak, Bosznia, Bulgária, Szerbia, élén az osztrák királyi ház egyik tagjával nagy illír birodalmat alkot, Moldva és Oláhország szintén egyesülnek egy királysággá. (p. j.)

DEUTSCHES VOLKSBLATT. Ujvidék, május 17.

A délvideki németiség nagy napilapja a következőket írja a magyarországi németek körében megindult nagy toborzásról: Május 15-én a késő délutáni órákban Pélmonostoron megkezdődött a harmadik fegyveres SS akció sorozása. A népcsoportunk részére különösen emlékezetes rendezésen résztvevő Schönborn Sepp' törzsvezető, Krämer tartományi vezető és Herbert országos propagandavezető kíséretében. Az ünnepségen, amelynek során a népcsoport alakulatai dalokat adtak elő, a törzsvezető szólásra emelkedett és rövid, mag-

vas beszédében rámutatott az óra különös fontosságára.

Ebben az órában — mondotta Schönborn Sepp törzszvezető — az egész magyarországi német népcsoport tekintete e helység felé irányul, mert lime megkezdődött az a fejlődés, amelyről a népcsoportvezető már bonyhádi beszédében említést tett, kijelentve, hogy rövid időn belül megváltozok népcsoportunk képe. A következő napokban és hetekben ugyanazok a törekvések fognak megnyilvánulni, amelyeket már az első és második akcióból ismerünk, azzal a különbséggel, hogy ma szigorú kötelességről van szó, amely minden német emberre érint. Most minden német köteles lesz a fegyveres SS keretében katonai szolgálattal teljesíteni. Beszéde további részében a törzszvezető ironikus, de egyúttal éles szavakkal beszélt a spekulánsokról, hogy ez alkalommal is kivonhatják magukat a kötelességteljesítés alól. Beszédét azzal zárta, legyen minden német részére a legnagyobb megbeszülés, hogy önként jelentkezhet a fegyveres SS-hez és ezzel hitet tehet a német kötelességteljesítés mellett.

Az ünnepséget díszlakoma követte, amelyen résztvettek a fegyveres SS, a német véderő és honvédelmi minisztérium, valamint a honvéd kiegészítő parancsnokság képviselői.

Május 16-án a kora reggeli órákban megkezdődött a pélmonostori német férfiak sorozása, 17-től 62 éves korig. A helyi csoport székházának udvara tele volt a férfiak százaival. Volksbund tagokkal és még eddig szervezetlenekkel. A fegyveres SS délkeleti sorozóbizottsága, amelyhez a kormány képviselőiben több magasrangú honvédtisztet osztottak be, megkezdte munkáját. Először az önkéntesek jelentkeztek, akiket azután hamarosan be is soroztak. Végül azok kerültek sorra, akik csak a sorozási behívónak engedelmessétek. Bizonyára voltak közöttük egyesek, akik még mindig nem tudták elhinni, hogy mint németek, a fegyveres SS-hez kötelesek bevonulni. Nem tudták felfogni, hogy március 19-e óta új korszak kezdődött a magyarországi németek számára is. A sorozóbizottság határozott és világos magatartása azonban minden kétségnél és kérdészködésnél véget vetett. Olyan spekulánsokat is láttunk, akik „bátrabbakká” váltak és rögtön önként akartak jelentkezni a fegyveres SS-hez. Ezeknek önkéntességét azonban nem ismerték el, miután már késő volt és miután ismeretes volt „jó szándékuk”, amiért eddig nem jelentkeztek. A becsületes meggyőződésből önként jelentkezettek számára természetesen jóleső elégtétel volt, amikor látták, hogy a spekulánsokat mint ilyeneket is kezelik.

Miután éppen piaci nap volt, a közeli községekből az eseményeknek számos csendes szemlélője volt, akik

meggyőződhetek, hogy valóban nem a Volksbundisták propagandája volt, amikor kijelentették, hogy minden német köteles bevonulni, hanem a propaganda valóban valóra vált.

Ezzel eljött az idő, amely népcsoportunknak új képet ad. A 17 éves immár egy sorban áll a 62 éves mellett, a be-szervezett a szervezetlen mellett. Az ötödik háborús esztendőben népiünk sorai még jobban tömörülnek és olyan tömbe alakulunk, amelyről ellenségeink és ellenfeleink minden támadása leperog.

EGYEDÜL VAGYUNK. Budapest, 1944. május 6—9. sz.

A folyóirat főszerkesztője, Oláh György vezetésénél „A nagy átalakulás” címen foglalkozik a március 19 után megkezdődött nagy belső átalakulással s a cikk egyik fejezetében a moldvai magyarokról is megemlékezik. Cikkéből idézzük az alábbi sorokat:

„És talán nem volna teljes a kép, ha nem mondanánk el, hogy az Ojtoziszorosban ott áll már a Szeret-mentéről hazajött moldvai csángók egy csoportja. Szekereken, batyukkal érkeztek haza minden jószágukkal együtt, mint ha egy új Júliánus vezette volna tiókbán haza a keleti testvéreket. Csak egy szívfolt ez az ojtozi epizód abban a nagy történelmi panorámában, amely most itt lejátszódik. De mintha ez a párezer, a magyar nyelvet már csak különös, sziszegve beszélő, olajbarnára sült, apró, bárányborsíveges testvér is arra figyelmeztetné ennek a nagy átalakulásnak a vezetőit, itt nem apró politikai átesortosulásról, nem pártok helyváltozásáról, nem a politikai változás egyik egyszerű fordulójáról van szó. De bővére, léha fenegyerekek hetvenkedéséről sem, vagy az ösztönök néhány hónapos felszabadulásáról.

Századok fordulójához értünk. Vagy megcsinálunk egy új testvériséget s létrehozunk az egyetemes magyarság új, szűkebb lelki kötelékekkel összefonott, zártabb, szeretőbb, nagy testvéri családját, amely jobban ellenáll majd a második ezredév viharainak, vagy felszívódunk, szétszóródunk és elveszünk. Vagy az erkölcs, az igazi testvériség, a közösség forradalma lesz az ami most itt elindult, hogy a holt, ócska kergeket lehántsa és az öreg fába új életet öntsön, vagy vége a mi európai hivatásunknak.”

DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG. Szabadka, 1944. április 23.

Dr. Bogner József orsz. képviselő, a lap főszerkesztője „Magyar egységet a Délvidéken” c. vezércikkében megállapítja, hogy a közelmuúlt eseményei (tehát a március 19-i fordulat) előtti időkből a délvidéki magyarság túlnyomó többsége úgy érezte, hogy sem számarányának, sem politikai lehetőségének megközelítőleg sem jutott el a

végso határáig, mert a nálánál kisebb létszámú nemzetiségek politikai és erkölcsi befolyás tekintetében lényegesen többet tudtak tenni a maguk egyedéért. Felveti a gondolatot, mi az oka ez eredménytelenségnek és úgy találja, hogy az ok a Kállay-kormány minden-kivel szemben elnéző és engedékeny magatartásán kívül a délvidéki magyarság szervezatlenségében és szervezhetetlenségében van. Igaz, hogy a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség a felszabadulás után tett lépéseket ebben az irányban, de „a szövetségén kívül álló politikai erők, politikai faktorok úgy érezték, hogy számukra kényelmesebb és nyugodtabb lehetőségeket ad, a politikai öntudattal bíró és az államvezetésben aktíve résztvenni akaró magyarságra való támaszkodás helyett az őket sokszor szolgálilag kiszolgáló, közigazgatási úton kordában tartott nemzetiségi tömegekre való támaszkodás”. — Így aztán az volt az eredmény, hogy a magyarságszervezés csak jelszó volt, amelyet a DMKSZ-en kívül senki komolyan nem vett, sőt ahol lehetett, ellene dolgoztak. Megállapítja azután, hogy a Délvidék vegyes lakosságú táj, ahol a határok és korlátok a nemzetiségek között sohasem élesek s így követke-hetett be, hogy igen sokan magyarnak vallották magukat olyanok, akik ezt csak érdekből tették, de akik, ha érdekük úgy kívánja, ismét másnak fogják magukat vallani. Ezek megállapítása után a következőket írja:

„A magyarság vallja és állja az a régi tételét, hogy ereje nem az asszimilánsokban van. Államalkotó orunk és országfőntartó képességünk nem függhet és nem függ attól, hogy a nemzetiségeink közül hány százalékot tudunk elmagyarosítani és hányat tudunk rávenni arra, hogy magát magyarnak vallja, mert ezek lesznek az elsők, akik az adott pillanatban a magyarságot megtagadják és más úton próbálnak boldogulni. Mi egyetlen bunyevácot, horvátot, szerbet vagy németet sem akarunk elmagyarosítani. Maradjanak meg kultúrájuk és anyanyelvük birtokában, végezzék munkájukat és dolgozzanak. A magyarság ereje és a magyarság jövője nem tőlük, hanem a magyarságtól magától függ. És itt, ezen a ponton adatott a magyarság kezébe az, hogy tiszta vizet öntsön a pohárba és határozza meg, hogy ki a magyar, szabjon gátat annak a lehetőségnek, hogy aki tegnap szerb, az ma magyar és holnap esetleg zulukaffer legyen. Magyar katasztert akarunk és magyar szervezetet, amelybe való szervezés azt jelentse, hogy az illető egyszer s mindenkorra vállalta a magyarság jó és rossz sorsát és a magyarsággal együtt hajlandó örülni, sírni, küzdeni és ha kell, meghalni! Legyen vége a nemzetiségi kérdéssel való örök spekulációnak, legyen vége annak, hogy hétrőbás gazemberek, akik min-

den alkalmat és lehetőséget megragadtak, hogy a magyarság ellen dolgozzanak, kihasználhassák a jóhiszemű és a helyzettel teljesen ismeretlen magyar közisztviselőket és magukat jó magyarnak bemutatva, olyan előnyöket és erőket szerezzenek, amelyeket nemcsak, hogy nem fordítanak a háza és a magyarság javára, hanem ellenkezőleg az élethalálharcot vívó magyarság hátfatamadásának lehetőségeire tartalékolnak.

Körülbelül száz éve annak, hogy Széchenyi egyik akadémiai beszédében az új magyar nemzetségi politika alapjait lefektette. Széchenyi ebben a beszédében hitet tett a magyarosítás mellett. Azonban nem a nemzetiségeket akarta elmagyarosítani, hanem a magyarságot akarta megmagyarosítani és még magyarabbá tenni. Ma is ezen áll a magyarság jövőjének biztosítása. Magyarabbá tenni a magyarságot, öntudatosabbá tenni fajtánk minden fiát és a magyarság szaporulatának serkentésével számunkat növelve kultúránkat olyan irányba és magaslatra emelni, amely az államvezetés lendületét és ezzel együtt fegyveres erőnk növekedését is jelenti.

Nehéz politikai akarnokok és karrieristák ellenében egységet szervezni. Nehéz megértetni mindenkivel, hogy mindannyiunk érdeke a szervezés és a magyar katasztrófa megelőzési megvalósítása. És mégis azt kell mondani, hogy tűzön-vízen, politikai pártokon, eszméken és karriervadászokon keresztül is meg kell szervezni és meg kell teremteni azt a magyar egységet, amely a Délvidéken a magyarságnak azt az erkölcsi és politikai súlyt adja, amely őt már a kezdetektől fogva megillette, de amit éppen szélsőségsége és szervezetlensége miatt mindeddig magához ragadni nem tudott.

DEUTSCHES VOLKSBLATT (Ujvidék, április 16.)

„Névmagyarosítás, leventesapka és nemzeti méltóság” címen foglalkozik a délvideki németesség nagy napilapja egy a budapesti Függetlenségben megjelent cikkel kapcsolatban azokkal az intézkedésekkel, melyekkel a magyar nemzet méltóságát a zsidókkal szemben meg lehetne óvni. A Függetlenség követeli, hogy a bekövetkezett névmagyarosításokat meg kell semmisíteni és a zsidóknak ismét régi neveiket kell felvenniük, a könyvkiadókat és könyvkereskedőket pedig kötelezni kell, hogy a zsidó szerzők újabb, vagy a rak-táron még feltalálható könyvein a szerzők zsidóságát és előbbi neveiket is feltüntessék. A Deutsches Volksblatt ehhez hozzáfűzi, hogy a zsidóság álcázása évszázados régi szokás, de különösen az utóbbi félévszázadban megdöbbentő módon elterjedt Magyarországon. A negroid koponyára öntött keresztvíz azonban — írja a Deutsches Volksblatt — ép oly kevéssé változtatta meg a lelket, mint ahogy a Gurkenfast, Roseabbitt, Jajbles és Silberstein nevek sem tették a Görög, Rónai, Hunyadi és Szekereseket immáron valódi magyar vértűekké. Ugyanily visszatartott

jelenség, hogy egyes zsidók nők és férfiak O-lábaikkal és görbe orrukkal magyar díszruhát öltöttek, zsinórozott szűk nadrágba és csizmába bujjak és a sémita koponyákon darutollas kalap, a kézben pedig fokos büszkélkedett. A lap ezeknek megállapítása után a következőket írja:

„Ha már nacionalista magyar körökből olyan hangok hallatszanak, hogy a zsidóknak el kell tiltani a magyar ruhák és fővegek viselését, ebben egy felfogásbeli változás is megnyilvánul, amely egy fejlődő lelki gyógyulás előjeleneként is tekinthető. A Booskausapka vagy leventesapka magyar nemzeti ruhadarabok, amelyet viselni csak azok lehetnek jogosultak, akik a magyar néphez tartoznak, épúgy, mint ahogy mi németek kínosan vigyázunk arra, hogy például idegen népiségű fiatalok ne parádézzanak a mi DJ-sapkáinkban vagy éppen a mi DJ-egyenruháinkban. Ez az egészséges nemzeti büszkeség támasztotta bennünk a Bácska viesszacsatolása után annak a szándéknak elutasítását, hogy gyermekeinket más nemzet ruháiba öltöztessék és egész német lényükhöz idegen sapkát nyomjanak a fejükre.”

A lap ezután tiltakozik az ilyen álnacionalista felfogás ellen s a Függetlenség cikkére visszatérve azt követeli, hogy az indítványt bővítsék ki olyképpen, hogy magyar ruhát csak a magyar népiséghez tartozó személyek ölthessenek magukra. Ami pedig a zsidó szerzők műveit illeti, sokkal egyszerűbb lenne azokat teljesen kivonni a forgalomból, vagy pedig, ha zsidók nemzsidó nyelven írnak könyveket, ezeket sárga csillaggal lássák el. Végül pedig azt ajánlja, hogy zsidó gyermekek nemzsidó iskolákat ne látogathassanak, még magániskolákat sem, mert a zsidóknak csak zsidó iskolák valók.

SÜDOSTDEUTSCHE RUNDSCHAU.

(1944. márc. Budapest.)

K. Ansoerge (Fünf Jahre Protektorat Böhmen und Mähren) időrendben beszéli el a cseh protektorátus kialakulását a müncheni megegyezéstől kezdve. — Fr Riedl (Weg und Leistung der Slovakei) a szlovákság egész történelmét áttekinti. A Nagymorva-bírodalomban a mai Szlovákia elődjét látja. A pozsonyi csata (907) vetett véget az első szlovák államnak s ettől kezdve csak a szlovák népnek van története 1939-ig. A szlovákok néppé való fejlődésében az irodalmi nyelvtől való küzdelem a legfontosabb jelenség. A 19. sz. második fele veszteségeket hozott nekik. A kiegyezés után 3 gimnáziumuk, 1922 népiskolájuk volt, s egy kultúregyesületük, a Matica Slovenska. Mindebből csupán 158 népiskola maradt 1918-ra. A szlovák nép megadással tűrte mindezt, de a 20. sz. elején öntudatra ébredt a Nyelviunkért mozgalomban. Csehszlovákiában tovább folytatta régi küzdelmét: azelőtt a magyarosítás, most a csehséítés ellen harcolt. 1939-ben végre felszabadult a szlovákság az idegenek vezetése alól, s német védelem alatt önállóvá vált. Szlovákia 2.7 millió lakosából 67.000 magyar, 150.000 német. A lakosság háromötöde mezőgazdaságból, egyötöde iparból és bányászathalálból él. A megélhetése oly rendezett, mint soha

előzőleg. — D. von Keiser (Der Balkan im Rahmen des Kriegsgeschehens) elsorolja az ismert eseményeket, amelyek a Balkánon játszódtak le 1941 áprilisa óta. Kiemeli, hogy a német uralom Görögországban német iskolákat s német akadémiát állít az angol-szimpatia ellensúlyozására. Cikkét azzal fejezi be, hogy ma általában rend és biztonság van a Balkánon. — J. Weidlein (Deutsche Kultureinfluss und magyarische Sprache) a német nyelvhatást vizsgálja. Már István király korában kezdődik az udvari élettel, tetőpontját a 18. és 19. sz.-ban éri el. A nemesség, polgárságon, a tisztéken, a hivatalnokokon és a nyelvújításon keresztül szivárog a német nyelvhatás. Ezt fokozták az asszimilálások, mert magyar beszédjük alatt megőrizték német gondolkodásukat. Még az irodalom és művészet francia kölcsönszavai is német közvetítést szenvedtek. A német erősebben hatott a köznapi, mint az irodalmi nyelvre. A mai irodalmi nyelvben a szavak 65 százaléka magyar, 7.5 százaléka német, a köznapi nyelvben 88 százaléka magyar, 10 százaléka német eredetű. A német hatás megnyilvánul szavakban, kifejezésekben, mondatszerkezetekben, sokszor a régebbi magyar formák kárára. A germanizmusnak veszedelme ellen a nyelvészek, folyóiratok, iskolák harcot kezdték. A szerző nem tagadja ennek jogosultságát, de a történelmi fejlődés hozta szükségességet lát a német nyelvhatásban. Német szempontból pedig a német teljesítmény tanúbizonyságának és számontartandónak mondja.

Egyéb cikkek: A. Korn: Deutsche Er-wache, Gedichte; J. Friedel: Dienst am Volk; E. Barta—Schlüter: Fr. Pruckner, Ein deutscher Maler aus Ungarn.

A Korszemle rovatban H. Kraus ismerteti a magyarországi Volksbund februári nagygyűlését. (Die deutsche Volksgruppe in Ungarn.) A Volksbund 30.000 képviselőjén kívül jelen volt, ezúttal először, a Német Birodalom képviselője W. Lorenz rendőrfrönök is. Üdvözlő beszédében azt hangoztatta, hogy a magyarországi németek hűsége- seket otthon-hazájukhoz, de népiségük-höz is. Fr. Basch, népcsoportvezér azt emelte ki, hogy a Volksbund több akar lenni, mint puszta egyesület. — A Volksbund egy évi főbb teljesítményei számokban: A frontkatonáknak közel 100.000 könyvet, füzetet, újságot küldtek. A német földművesek 50 százalékal nagyobb területen ültettek olajos növényt, mint az előző évben. A peronoszpóra-állomások számát 165-ről 250-re emelték. Önkéntes munkaszolgálatban 4,379.000 órát dolgoztak; ebből 2 millió a nőkre, félmillió a Német Ifjúságra esik. A Volksbund iskoláiba 11.622 tanuló járt. Iskolahiány miatt több ezer tanulót vissza kellett utasítani. A tantervek száma is kevés, ezért engedélyezte Kállay miniszterelnök, hogy a háború alatt német birodalmi tanárok tanítsanak a Volksbund kö-

zépiskoláiban. A kormány engedélyével 3000 németbirodalmi gyermeket hoztak át a bombázott német városokból. A Volksbund tagjai szociális célokra 5.342.133 P-t adakoztak. Óbudán ez év

februárjában hadiárva-házat nyitottak. A Deutsche Volksbote a mozgalom harcos lapjává lett.

Nánay Béla

Ö R H E L Y

Dr. MESTER MIKLÓS A KULTUSZMINISZTERIUM ÁLLAMTITKÁRA.

A kisebbségi sorozatban élő magyarok és belső magyar nemzetiségek kérdéseivel foglalkozó fiatal magyar értelmiség körében nagy örömet kellett az a hír, hogy a Kormányzó Ur a kultuszminisztérium politikai államtitkári székébe a magyar nemzetiségi kérdés egyik legkiválóbb szellemi emberét és művelőjét, dr. Mester Miklóst kinevezte. Ez a kinevezés a Láthatár körül csoportosuló kisebbségtudományi munkaközösség tagjait is örömmel tölti el, hiszen dr. Mester Miklós több mint egy évtizede tagja munkaközösségünknek s hiába az utóbbi években a gyakorlati politika a magyarság más, nem kevésbé fontos mezejére szőlította, a nemzetiségtudomány művelői még élelken emlékeznek azokra az elméleti és gyakorlati megnyilatkozásokra, arra a némes és a magyar nemzet ősi hagyományában gyökerező tisztult és igazán magyar felfogására, amellyel Mester Miklós a nemzetiségi kérdést mindenkor tekintette és tekintti még ma is. A Láthatár még 1937-ben, akkor, amikor a magyar sajtó újszólván teljesen elhallgatta, részletesen emlékezett meg Mester Miklós: Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi törekvések az 1863-64. évi nagyszabeni országgyűlésen" c. kötetéről, amely 1936 végén jelent meg és amelyben a fiatal magyar tudós az erdélyi román nemzetiségi mozgalmak történetének szellemtörténeli szempontból legfontosabb és leg gazdagabb fejezetét tárta fel az olvasó előtt. A magyar közvélemény még ma is meglehetősen tájékozatlan a nemzetiségi kérdés lényege felől s az ilyen könyvek, mint Mester Miklós kiváló tanulmánya is, hozzájárulnak ahhoz, hogy kendőzetés és kerülgetés nélkül nézzünk szembe egyik legfontosabb sorskérdésünkkel. Dr. Mester Miklós már akkor azok közé tartozott, akik meggyőződésükért áldozatot is vállalnak s ezen az egyenes és férfias magatartásán mit sem változtatott, sőt erő-

sítette az idő. Érdemes itt is feljegyezni azokat a szavakat, amelyeket az örte-lyét elfoglaló államtitkár mondott nemrégiben:

— Nem tudom, mennyi időt ad a sors, hogy ezen az örthelyen feladatomat elvégezzem. Egy bizonyos: ha a politika szembekerül az igazsággal, akkor én az igazságot választom és levonom a konzekvenciákat.

És örömmel jegyezzük fel ezeken a hasábocon azt is, hogy dr. Mester Miklós ősi székely paraszti család leszármazottja, aki egybeforrt népe sorsával. Családjá a magyar sorskérdés legnehezebbjét saját életében tapasztalta meg; édesapja még fiatalkorában szegény sorban volt s hogy háza építhessen, Amerikába vándorolt és ott két keze munkájával keresett meg annyit, hogy visszatérhessen hazájába. Kétszer is künn volt, kétszer tért vissza, majd végigharcolta a világháborút és 1923-ban a román megszállás idejében újra hajóra ült és Kanadába ment. A húszas évek végén tért vissza — fel feldobott kő — s ekkor régi pátriájában házat és földet vett és végleg ott telepedett le, ahol a család ősei is éltek: Rugonfalván, Székelykeresztúr mellett.

A Láthatár az elmúlt tizenegy esztendő alatt, mióta munkáját folytatja, számtalanszor szögezte le: a magyar nemzetiségi kérdés helyes megoldása elválaszthatatlan a magyar nép és magyar nemzet legsúlyosabb kérdésétől, a szociális kérdés helyes megoldásától. Imé, a magyar kultuszminisztérium politikai államtitkáriának családja is egyik élő példája ennek a tételnek. De példája a törhetetlen magyar életerőnek is, példája annak, hogy érdemes hinni külföldre szakadt véreink hazahozatalában s hogy érdemes hinni abban, hogy a magyarság higgadtan és kemény szeretettel tud szembenézni legfontosabb sorskérdésünkkel, a nemzetiségi problémával is. Mester Miklós családja az előbbi bizonyítéka, Mester Miklós tudományos munkássága, felkészültsége és mélységesen magyar élet és nemzetiség szemlélete pedig az utóbbié.

HIREK a HORVÁTORSZÁGI MAGYARSÁG ÉLETÉBŐL

A Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség kéthetenként megjelenő közönségi „Értesítő”-jének április 10. száma „FONTOS FELHÍVÁS”-sal fordul „A HORVÁTORSZÁGI ÖSSZMAGYARSÁGHOZ”. A magyar együvértartozás magas szintű eszméjét hangsúlyozza amikor közli azt a megállapodást, amelyet a horvátországi két magyar Egyesülés egymással kötött. Ismeretes ugyanis, hogy a horvátországi magyarság két különböző szervezetbe tömörült. Egyik a Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség (ez inkább kulturális alapon tartotta egybe a magyarságot) másik a Horvátországi Magyar Nemzeti Néppárt (ez pedig inkább politikai téren gyűjtötte maga köré a magyarokat). Most a két Szervezet vezetősége közös nyilatkozatot adott ki *Megállapodás* alakjában, mely szerint közösen öhajlják a horvátországi magyarság érdekét intézni és ebben a munkában egymást a legmesszebbmenőkig támogatják. Természetesen a rávonatkozó ügyeket mindkét szerv továbbra is külön intézi, mint eddig függetlenül egymástól. A HMKK nem kíván beleszólni a politikába, a HMNN pedig távol tartja magát attól, hogy a közösségi ügyekbe beleszóljon. A horvátországi magyarok mindkét szervezetnek tagjai lehetnek. Mindkét szervezet saját helyiségeivel és vagyonával szabadon rendelkezik. A horvátországi összmagyarságot érintő ügyeket azonban közös megbeszélés alapján hozott határozatok szerint intézik. A megállapodást a Közművelődési Közösség nevében Kovács Gyula alelnök és Döme Dezső központi titkár, a Magyar Nemzeti Néppárt részéről pedig Mustrán Péter és Kiss István pártvezetők írták alá Eszéken ez év március 25-én.

12 éve

tisztán, higgadtan,
magyarul tájékoztat
nemzetiségi kérdésekben

LÁTHATÁR

Ajánlható könyvek a nemzetkisebbségi szakirodalom köréből:

Az ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET kiadványaiából:

MOST JELENT MEG!

Mikó Imre: Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika — Az Államtudományi Intézet támogatásával kiadta a Minerva könyvkiadó, Kolozsvár, 1944. Ára 48.—P

Szabó T. Attila: Kalotaszeg helynevei. I. Adatok 40.— P

Tamás Lajos: Fogarasi István kátéja. Fejezet a bánági és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténeléből 8.50 P

Árpay József: A barcasági Hétfalu helynevei .. 20.— P

Biró Vencel: Gr. Majláth Gusztáv Károly püspök a román szenátusban 2.— P

Márton Gyula: A rumén nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga 3.— P

Nagy Zoltán: Az erdélyi magyar szövetkezetek a visszatéréskor 4.— P

I. Tóth Zoltán: Az „Astra” románosító tevékenysége a Székelyföldön 4.— P

Venczel József: Az erdélyi román földreform .. 10.— P

Knieza István: Erdély víznevei 6.— P

Makkai László: Szolnok-Doboka megye magyarságának pusztulása a XVII. sz. elején 8.— P

Tamás Lajos: A magyar eredetű rumén kölcsön-
szavak művelődéstörténeti értékelése 3.— P

Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1942. 35.— P

Bóór György: A magyarországi ruszin időszakai sajtó a XIX. században 6.— P

Durkó Dalma: Románia családkozása a hármas szövetséghez 1883. 4.— P

Finn—magyar kapcsolatok. I. Gaskó Dezső: Társadalmi kapcsolataink Finnországgal. II. v. Nagy Iván: Kulturális kapcsolataink Finnországgal. A két kötet együtt 12.— P

Bárdossy László: Magyar politika a mohácsi vész után 20.— P

Borbély Andor: Erdélyi városok képeskönyve (műmellékletekkel) 8.— P

László Gyula: Erdély településtörténetének váz-
lata Szent István koráig 3.— P

**Magyar Tájékoztató Zsebkönyv. Perényi Zsig-
mond báró bevezető szavaival. 2. kiadás ... 6.— P**

Makkai László: Román történetírás a két világ-
háború között 3.— P

**Deutsch—ungarische Begegnungen. Herausge-
geben von Béla Pukánszky 9.— P**

1848, a szabadságharc története levelekben 17.— P

Gáldi László: Siebenbürgen im Aufbau der unga-
rischen Kultur 6.— P

Bélay Vilmos: Máramaros megye társadalma és
nemzetiségei (A megye betelepülésétől a
XVIII. század elejéig) 1943. 224. old. térké-
pekkel 20.— P

Baráth Tibor: Az országépítés filozófiája a Kár-
pátmedencében, 1943. 228. oldal 21.— P

Dr. Németh Kálmán: Száz ezer szlv sikolt (Haza-
térj és hazavágyó magyarok verőfényes
golgolája.) 1943. 520 old. képekkel, kötve 28.— P

Dr. Polónyi Nóra: Budapest szerepe a román
szellemi életben, 1943. 8 oldal 1.50 P

Scherer Lajos: Losonc. Egy magyar város rövid
története 4.— P

Biró József: Erdélyi kastélyok. 212 old. 72 kép-
táblával 55.— P

V. Nagy Iván dr.: A nemzetiségi törvény létre-
jötte III. 15.— P

Ungarn und die Nachbarvölker. (Magyarország
szellemi együttműködése a dunai, kárpáti
és balkáni népekkel.) 256 oldal 18.— P

Ungarn im Donaauraum. (Mit einer Einleitung
von dem kön. ung. Ministerpräsidenten Ni-
kolaus von Kállay, herausgegeben von Ste-
fan Gál.) 1943. 159 old. kötve 9.— P

Berki Feriz: A magyarországi ortodox keleti
egyház szervezése 8.— P

Beck Lajos: A régi Magyarország. 1944. 303 o. 18.— P

Borbély Andor: Erdélyi városok képeskönyve
(21 old. 21 képtáblával) 8.— P

Deutsch-ungarische Begegnungen. Herausgege-
ben v. Béla Pukánszky 9.— P

Horváth Jenő: Die kleine Entente. Beitrag zur
Geschichte der Diplomatie 9.— P

Erdődi, Michael: Siebenbürgen. Ein Bilderbuch.
Einf. v. László Cs. Szabó, Aufn. v. M.
Erdődi 18.— P

Munteanu, Basil: Geschichte der neueren rumä-
nischen Literatur 19.— P

Giurescu, C. Constantin: Geschichte der Rumä-
nen 17.10 P

Vossler, Karl: Südliche Romania 13.80 P

Adatok gróf Széchenyi István és kora történeté-
hez 1808—1860. I/II. köt. Összeállította
Bárfai Szabó László 64.— P

Pusztafai Popovits József: Mișcarea cooperatistă română a
nationalității române din Transilvania de Nord 1940—
1943. Ára 3 pengő. 4.— P

Tamás, Ludwig: Das Volkwerden der Rumänien 4.— P

László Dezső: Magyar önismeret. 1944. 279. o. 14.—P

STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 105-616

FIDELIO KONZERVEK
Kiválóak!

Olcsók!

Évtizedek óta

Imperiál fügekávét

ARA 2 — PENGO